Poštarina plaćena u gotovom

BROJ 8. ZAGREB, KOLOVOZ 1934. GOD. LX.

M ČNIK

GI

UR

Pavičić dr. Slavko
advokat
Zagreb
Palmotićeva ul. 26

SADRŽAJ:

Rooseveltov veliki eksperimenat; dr. Milobar Franjo, sveuč. profesor u Zagrebu 329

Novi austrijski konkordat; dr. Belić Matija, odvjetnik u Djakovu 335

Carinsko zakonarstvo i egsekutiva; Gorničić Josip, inspektor ministarstva trgovine i industrije i. s. u Zagrebu 340

Oštećenik i privatni učesnik; dr. Steinmetz Ivan iz Tuzle 359

Funkcije odvjetničkoga i sudačkoga poziva, dr. Boschi Ivo; sudac okružnoga suda u Subotici . . . 362

Pobačaj se mora strogo kazniti; dr. Šilović Josip, ban savske banovine i. s. 369

Pravosudje:
Gradjansko 371

Literatura 373
Svaštice 375
Kongres pravnika kraljevine Jugoslavije 375

92013

GLAVNA SKUPŠTINA PRAVNIČKOGA DRUŠTVA U ZAGREBU OD 22. III. 1934.

prihvatila je prijedlog upravnog odbora i zaključila, da se članarina za javne činovnike počevši od 1. I. 1934. povisi

s a Din 30.— n a Din 60.— g o d i š n j e,

a dosljedno tome i upisnina od Din 2.50 na Din 5 (jednom za uvijek za nove članove).

Ostale članarine ostaju kao i prije, naime:

za pripadnike slobodnih zvanja (odvjetnike, priv. čin. itd.) Din 120 godišnje;

za advokatske pripravnike Din 60 godišnje.

Godišnja pretplata na »Mjesečnik« za slušače pravnoga fakulteta iznosi Din 60 godišnje.

Molimo članove, da se izvole prema tome ravnati i plaćati članarinu. Ovaj poziv upravljamo napose onima, koji su s njom zaostali.

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

Uredili:

GOD. LX. KOLOVOZ — Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. prof. Dr. Ivo Politeo, odvjetnik — ZAGREB, 1934. BROJ 8.

Rooseveltov veliki eksperimenat

Piše dr. Milobar Franjo, sveuč. prof. u Zagrebu.

V.

ZAKLJUČAK PRVOGA OTSJEKA ROOSEVELTOVE VLADE.

Dne 18. lipnja 1934. oko ponoći završio je sedamdeset i treći kongres USA svoje zadnje zasjedanje i odgodio se na neodredjeno vrijeme, a 5. srpnja je Roosevelt otputovao na odmor od pet tjedana — na morsko putovanje prema Havajskom otočju. Pošto su u mjesecu studenom izbori za zastupničku kuću i za jednu trećinu senata, naći će se Roosevelt u mjesecu siječnju 1935 pred novim — 74. kongresom.[1]) To je eto razlog, zašto smo ovo razdoblje Rooseveltove vlade, koju je proveo u saradnji sa 73. kongresom, nazvali »prvim otsjekom« njegova vladanja! Istom dosljednošću logike ćemo njegov dalji rad sa budućim (74.) kongresom nazvati »drugim otsjekom« njegova vladanja.

Ali ovo je u isti čas i zaključak prvoga dijela naše studije o velikom Rooseveltovom eksperimentu. No prije, nego zaključimo, valja nam svrnuti okom unatrag i unaprijed do otvorenja novoga otsjeka.

Roosevelt je vladao i saradjivao samo jednu godinu i četvrt sa 73. kongresom (od 4. III. 1933 do 18. VI. 1934). Ali, može se reći, da u historiji USA imade malo primjera, gdje bi parlamenat i pretsjednik u ovako kratko vrijeme i u tako kritičnim okolnostima toliko radili kao Roosevelt i 73. kongres.

Samo borba za neodvisnost i gradjanski secesionistički rat prikazuju sličnu pogibelj, u kakovu se je spremala USA, kada je nastupio vladu Roosevelt. I samo genijanosti i energiji Roosevelta i izdašnoj pomoći 73. kongresa imade se zahvaliti, da je ta pogibelj otklonjena. U glavnim crtama smo prikazali rad Rooseveltov i kongresov sve do mjeseca svibnja o. g. Tečajem mjeseca svibnja i lipnja t. g. imao je kongres osobito mnogo posla, jer mu je Rooseveltova vlada predložila do blizu 200 zakonskih prijedloga, da ih uzakoni. Toliki posao, a u tako nezgodno vrijeme! A u to vrijeme zaokupljale su zastupnike druge brige — rad za izbore u mjesecu studenom! Zato su se već početkom lipnja vodje većine i opozicije dogovorili, da će na minimum skratiti rasprave,

1) Tako nazivaju Amerikanci svoj parlamenat.

kako bi do polovice lipnja svršili posao, da čim prije idu na izborne agitacije. I doista — parlamenat se pretvorio u pravu glasačku mašinu; prijedlozi su se sa takovom brzinom izglasali, da je senator Nooris uskliknuo: »We are passing legislation without knowing what is in it«. (Ta mi stvaramo zakone, a da i ne znamo, što stoji u njima[2]). Ali drugačije nije bilo moguće svršiti posao. A napokon pri tomu nije bilo nikakove pogibelji, jer se već za pol godine sastaje novi kongres, koji je mogao popraviti, ako se je gdje pogriješilo. I na taj način svršio je kongres taj golemi zakonodavni rad — pred ponoć 18. lipnja.

U kakvom se je položaju nalazila USA pri nastupu Roosevelta na vladu, poznato je našim čitateljima. A sada pri svršetku prvoga perioda i za bolje razumijevanje budućega — gdje će se pokazati plodovi sjemena posijanog u prvom periodu — valja nam dati kratki pregled zajedničkoga rada Roosevelta i 73. kongresa.

Rad kongresa dijeli se u dva zasjedanja. Prvo, izvanredno ili specijalno, sazvano odmah pri nastupu Rooseveltovom u mjesecu ožujku 1933. u svrhu stvaranja izvanrednih odredaba za suzbijanje financijalne, industrijalne, agrarne i neuposleničke krize. Sve ove odredbe su manje više privremene i za nuždu, pa će se morati preudesiti prema stečenim iskustvima, da uzmognu dobiti trajni značaj. Ovamo spada NIRA (National-Industry-Recovery Act = Zakon za obnovljenje narodne industrije), iz kojega je nastala NRA (National Recovery Administration = Uprava za narodnu obnovu) i A. A. A. (Agricultural Adjustmeat Act = Zakon za uredjenje poljoprivrede). Drugo ili redovito zasjedanje, koje stvara propise za trajne reforme, dijeli se u tri kategorije: prva uredjuje monetarni sustav, druga uredjuje industrijalna i fiskalna pitanja, a treća uredjuje reguliranje agrikulturne proizvodnje. U prvoj kategoriji ističu se naročito dva zakona: Gold Reserve Act (zakon o zlatnim rezervama) i Silver Purchase Act (zakon o kupovanju srebra). Prvi zakon uvadja u USA opet neku vrst modificirane zlatne valute, ali tako, da su izmijenjeni upravo temelji novčanoga sustava. Po tom zakonu imade samo država (Treasury) isključivo pravo na sve zalihe zlata u zemlji, uključujuć ovamo i one 3½ milijarde dolara spremljene u Federal Reserve Bancs (bankama); ovim zakonom se dokida i kovanje zlata u novac, te se napokon stvara i t. zv. stabilizacioni fond sa 2 milijarde dolara (a za koji se još ni danas ne zna pravo kojoj naročitoj svrsi ima da služi, ali se sumnja da bi to mogao biti borbeni fond za slučaj borbe sa onim poznatim špekulantskim »kratkoročnim« kapitalom, ako bi ovaj pokušao navalu na USA valutu).

Ovaj zakon ovlašćuje dalje pretsjednika, da može promijeniti vrijednost dolaru, odnosno da mu zlatnu sadržinu obali na 60 ili čak 50% naprama dosadanjoj. A to je 31. siječnja 1934. Roosevelt i učinio, odredivši, da odsada sadržaje zlatni dolar 56.06% zlata naprama prijašnjoj sadržini.

»Zakon o kupovanju srebra« nastao je pod pritiskom moćnoga »srebrenoga bloka« u kongresu u zadnjim časovima života sadanjega

[2]) »Times« 17. lipnja 1934.

kongresa. Ovaj zakon znači daljni korak u mijenjanju značaja valute u USA.

Ali najveći skup reformnih odredaba je uzakonjen na području industrijalnom i financijalnom. Ovdje valja u prvom redu spomenuti zakon o tarifama (Tariff Act), kojim se daje pretsjedniku ovlast, da može za 50% sniziti ili povisiti postojeće carinske stope, u pregovaranjima sa inozemnim državama o trgovinskim ugovorima. Tu su i propisi, koji stavljaju pod strogu kontrolu centralne vlade sve efektne i robne burze. Tu je zakon, koji stavlja cijeli domaći promet pod nadzor federalne komisije. Tu su norme za reorganizaciju zračne pošte i promjenu topoglednih ugovora. Tu je zakon, koji daje predsjedniku široke ovlasti na području radničkih rasprava.

Što se tiče agrikulturnih reforama, valja spomenuti tri norme od veće važnosti. Prva ovlašćuje ured za uredjenje poljodjelstva (Agricultural Adjustment Administration), da može urediti (regulirati) količinu proizvodnje; drugom se daje ovlast ministru poljodjelstva (Secretery of Agriculture), da može ustanoviti kvotu za domaću proizvodnju šećera kao kvotu za uvoz šećera iz inozemstva; treća na ovom području je zakon o prisilnom ograničenju proizvodnje pamuka (Cotton Control Act), koja je stvorena na zahtjev samih proizvadjača sa svrhom, da snizi proizvodnju pamuka za narednu sezonu za jednu trećinu t. j. od prilike na 10 milijuna bala.

Osim toga valja kao značajno spomenuti, da je ovaj 73. kongres odglasao Rooseveltu, da može za razne potrebe uzajmiti preko 17 milijardi dolara, a od toga iznosa da može 3.6 milijarda potrošiti prema svojoj uvidjavnosti na potpore. Sve to dokazuje, koliko povjerenje uživa Roosevelt u paralmentu i u narodu. A dosljedno tomu i njegov New Deal, njegova nova gospodarska politika. Ali kraj svega toga bi bilo krivo misiliti, da je cijela USA oduševljena za Rooseveltovu politiku.

Iz svega što smo do sada vidjeli, proizlazi, da je Roosevelt gotovo cijeli gospodarski život skučio pod svoj nadzor. Ako se sada sjetimo, da je USA bila sve do Roosevelta prava, čista liberalistička demokracija manchesterskoga mentaliteta i tradicija, onda si možemo donekle pretstavati, kako te svestrane kontrole, reglementovanje i intervencije države duboko zadiru i vrijedjaju taj mentalitet i te tradicije. A nosioci toga mentaliteta i tradicija su upravo oni gospodarski i financijalno najjači krugovi. Da se ovi silni čimbenici ne će tako lako pokoriti, dokazuje njihovo sabotiranje mnogih code-sa, kao i sveudiljni veliki štrajkovi. Ako ta žilava borba još nije poprimila teže, krupije i krvavije forme, bit će tomu razlog, što ipak cijelo to usredotočenje vlasti, koje taj pritisak reformiranja proizvodi, imade privremeni značaj, jer ono, što je jedan kongres pretsjedniku dao, drugi mu može oduzeti. Ti očepljeni gavanski nezadovoljnici računaju sa kratkotrajnošću jednoga kongresa i kratkotrajnošću vladanja jednoga pretsjednika — i svojim golemim ekonomskim i financijalnim te publicističkim sredstvima. Oni će dakle poraditi, da sada pri izborima (u studenom) slome ili barem oslabe pristaše Rooseveltove. Ako im to ne podje za rukom (kako po svoj prilici

i ne će), spremati će se kroz buduće tri godine, da obore samoga Roosevelta. Izborna borba za izbore u mjesecu studenom već je započela. — Otvorio ju je sam Roosevelt govorom na radiju prigodom zaključka zasjedanja 73. kongresa.

Svakomu naših čitatelja lako je razumljivo, da Rooseveltu ne može biti ravnodušno, kakovu će mu zastupničku kuću donijeti budući izbori, jer o tomu ovisi dalja sudbina njegovoga New Deala. Njemu mora biti stalo do toga, da i u novi parlamenat dodju u većini pristaše njegove politike, njegovog New Deala. U tu svrhu, prije odlaska na odmor i putovanje od mjesec i pol, održao je u noći 28. lipnja govor za cijelu zemlju. Dopisnik »Times-a« brzojavlja 29. lipnja svome listu, da još nikada nije Roosevelt tako živo branio svoj New Deal i tako žestoko napadao njegove kuditelje kao u tom svojem radiogovoru. Tu je najprije istaknuo temeljnu misao New Deala, da je naime rekonstrukcija i reforma gospodarstva jedini uvjet za zdravu obnovu. Zatim se je osvrnuo na dosadanji rad i polučene uspjehe, te tom prigodom veliku zaslugu pripisao sada otstupajućemu kongresu (koji porugljivo nazivaju njegovi protivnici »Yes-yes Congress«). Za budućnost razvio je u kratko socijalnopolitički program, o kojem da će kasnije u svoje vrijeme pobliže govoriti. Zatim se osvrnuo na protivnike New Deala, koje naziva »nevjerujućim Tomašima«, »Šačica bojažljivih ljudi, koji se plaše napretka, pokušat će da vam nadju razne i neprijatne nazive za ono, što mi činimo. Neki će vam reći, da je to fašizam, neki da je komunizam, neki da je to reglementiranje, a neki da je to socijalizam« ... A to nije ništa drugo, tumači Roosevelt, nego nadovezivanje novoga (izazvanoga novim uvjetima života) na staro u organičku cjelinu. »Najgrlatiji (most vociferous) medju nevjerujućim Tomašima mogu se podijeliti u dvije skupine; u prvu skupinu spadaju oni, koji traže specijalne političke povlastice; u drugu oni, koji traže specijalne financijalne povlastice«. Na koncu još je jednom naglasio svoj socijalnopolitički program kao dalji sastavni dio New Deala, te pozvao izbornike, da izaberu onakove ljude za zastupnike, koji će shvatiti i pomagati oživotvorenje ovoga programa.

POSLIJE ZAKLJUČKA KONGRESA I PRED IZBORE.

Poslije zaključka kongresa i prije svoga odlaska na Havaje imao je Roosevelt još pune ruke posla. Prije svega imao je da sankcionira do 200 netom odglasanih zakonskih prijedloga; a onda da stvori čitav niz raznih odbora i komisija za provadjanje tih zakona. Iza toga držao je netom spomenuti radiogovor, a onda se otputio na izlet.

Medju odglasanim zakonima imade i takovih, koji su skroz demagoški i praktički gotovo neprovedivi, koje su razne parlamentarne skupine prema onoj »ruka ruku pere« u parlamentu proturale. To su zakoni za »pecanje« izbornika i glasova. N. pr. Lehmke-Frazier-ov prijedlog, kojim se farmerima daje neka vrst moratorija na pet godina. Da je ovo uzbunilo banke i bankare, lako je shvatiti. Sav svijet je znao, da sam Roosevelt i njegova vlada nisu bili za ove prijedloge. Ali Roosevelt ih je na veliko čudo mnogih, koji su očekivali, da će uložiti svoj veto, ipak sankcionirao! Sila kola tare. Roosevelt nije mogao uoči izbora najaviti rat svojoj vlastitoj stranci i svojim izbornicima. Sigurno je, da su ti demagoški zakoni samo privremeni, moglo bi se reći ad hoc zbog izbora, pa će biti u budućem kongresu novelirani i amandementirani. Ali oni će protivnike samo potaknuti na još žešću i žilaviju borbu. Ovi bezbrojni reformatorni zakoni čine, da će se predstojeći izbori voditi pod lozinkom pro ili contra New-Deal, odnosno pro ili contra Roosevelt!

A to nije malena stvar. Nepobitna je doduše činjenica, da je Roosevelt pred godinu dana izveo zemlju iz strahovitih pogibelji i skrenuo stvar na put poboljšanja. Ali on još nije dospio, da do kraja svlada krizu. On još nije dospio, da svlada manchesterski duh kod kapitalističkih premoćnih krugova; a nije dospio niti da radništvo prema svojim intencijama disciplinira. Roosevelt je donio prava i slobodu radništvu, ali poslodavci ta prava izigravaju. Odatle štrajkovi. Roosevelt je donio slobodu radništvu; ali tu slobodu ne poštuju sami radnici, namećući jedni svoju volju drugima silom. Tu još stoji golema armada od preko 10 milijuna neuposlenoga radništva. Preko 20 milijuna duša, dakle gotovo 1/5 pučanstva živi od potpore države. U času, kada ove retke pišemo, na toliko su preoteli mah štrajkovi, da USA izgleda, kao da se nalazi već do koljena u revoluciji. Takav je položaj, da se već vojska pomalo uzbudjeni, a ipak Roosevelt nije prekinuo svoj put i odmor i zaputio se u središte štrajkova — u Kaliforniju. Hoće li Rooseveltovom ugledu uspjeti, da staloži uzburkane valove ili će biti prisiljen, da mjesto izbora provede formalnu diktaturu?[3])

Medjutim, čini se, da mjerodavni krugovi u USA ovaj veliki radnički štrajk (možda bolje rečeno — pokret) mnogo hladnokrvnije prosudjuju, nego li to čini vanjsko novinstvo. Dok ovo potonje pripovijeda o pogibelji, da bi plamen »revolucije« mogao zahvatiti cijelu Uniju, dotle se iz samoga Washingtona javlja, da će se Roosevelt vratiti sa svoga pomorskoga izleta na 3. kolovoza u Portland-Oregonu. Odavle će do Washingtona putovati cijeli tjedan, jer kani u više gradova držati izborne govore. Javlja se, da mu se na tom putovanju svagdje pripravlja triumfalni doček. Pri dolasku u Oregonu dočekat će ga njegovi poglaviti ministri (Wallace, Morgenthau, Roper, ministar trgovine, Ickes ministar unutarnjih poslova), njegovi privatni tajnici, te mnogi demokratski kandidati, koji žele, da ih izbornici vide u Rooseveltovom vlaku. Pridružit će se i Rooseveltovi neki prijatelji iz republikanske stranke, kao i neki odlični protivnici (kao n. pr. senator Borah), koje je sam Roosovelt pozvao, da mu na putu prave društvo i time dao razumjeti, da bi mu bilo drago, kada bi i ovi protivnici bili izabrani kod budućih izbora.

Iz svega toga može se zaključivati, da je usprkos svih suprotnosti, sukoba i borba ugled i upliv Rooseveltov golem, te da se revolucije ne boje ni radništvo ni kapitalisti, dok je Roosevelta.

Što se pako tiče štrajkova, valja medju štrajkašima razlikovati

[3]) Golemi štrajk je jedva tjedan dana trajao i završen je posredovanjem komisije, koju je u tu svrhu imenovao Roosevelt prije odlaska na put.

dvije skupine. Jedni se bore (pod vodstvom Green-a) za oživotvorenje onih prava, što im je dao Roosevelt i NIRA (povišenje nadnice, skraćenje radnoga vremena, slobodu organiziranja i sklapanja kolektivnih ugovora) — dakle borba protiv poslodavaca.

Druga skupina vodi političku, komunističku borbu — protiv vlade, protiv postojećega socijalno-ekonomskog i demokratsko-političkoga poretka. Kolovodje ovih političkih štrajkaša niti nisu domaći ljudi, Amerikanci, nego je jedan Australac, a drugi su Japanci i Kinezi. Ovi politički štrajkaši prave najveću galamu, pa je moguće, da će izazvati i krvoprolića. Ali uza sve to čini se, da njihovu galamu Roosevelt ne uzima odviše oziljno. On znade, da u borbi protiv ovih političkih štrajkaša, koji faktično jesu revolucionarci, imade uza se ne samo obadvije velike političke stranke, demokrate i republikance, nego i ono radništvo, koje vodi ekonomsko-socijalnu borbu, a ne političku.

Ovaj članak moramo prekinuti usred velike štrajkaške borbe i prije velike Rooseveltove izborne turneje, radi štampanja. Kada započnemo drugi dio Rooseveltovoga eksperimenta, sve će ovo biti već prošlost. Bude li kakovih pojava u tom medjuvremenu, koja će biti od važnosti za budućnost, navest ćemo ih u svoje vrijeme. Do tada možemo predvidjeti, da će još biti žestokih štrajkaških i izbornih borba, ali koje će, koliko se dade predvidjeti, Roosevelt sretno i pobjedonosno prebroditi.

Kako će ispasti pretstojeći izbori, da li u prilog Roosevelta ili protiv njega, to pitanje, naravski, zanima u prvom redu same Amerikance. Zato oni traže načina, kako bi dobili barem neki vjerojatni odgovor. Tako je u tu svrhu raspisala američka revija L i t e r a r y D i g e s t pokusni izbor ili anketu o pitanju, da li narod u glavnom odobrava ili ne Rooseveltovu politiku? Konačni posljedak »glasovanja« je objelodanjen 6. srpnja. Glasovalo je 1,772.163 osoba. Od toga palo je za Rooseveltovu politiku 1,083.752 glasa. Od 48 unijinih država samo u jednoj jedinoj (Vermont) našla se većina proti Rooseveltu. Zanimljiva je pojava, da je u agrarnim državama dobio kod ove ankete Roosevelt tek toliki procenat (postotak) glasova kao za svoga izbora 1932, dok je u industrijalnim državama porasao postotak glasova u prilog Rooseveltu. Nu najrječitije su bankari svoju ljubav očitovali Rooseveltu: od 13.795 glasača glasovalo je 12.528 protiv Rooseveltovog New Deala. Od 70.265 glasova poslovnoga svijeta glasovalo je 54.688 za Roosevelta. Od n a s t a v n i k a glasovalo je 9.376 za New Deal, a 4.577 protiv. Od 18.454 odvjetnika glasovalo je 16.241 za Roosevelta. Od 24.852 liječnika glasovalo je 18.876 za New Deal.

Kod ove ankete, kod ovoga pokusnoga glasovanja je sudjelovao naravski samo jedan dio izborništva. Ali to je valjda najagilniji dio, koji će i u izbornoj agitaciji najživahnije raditi pro ili contra. Statistika te ankete je interesantna, te daje, sa nekom vjerojatnošću — da ne kažem sigurnošću, naslućivati posljedak pretstojećih izbora. Ta anketa pruža ponovno sliku o sveudiljnom prestižu, povjerenju i uplivu, što ga uživa Roosevelt i poslije jedne i pol godine svoje vlade, ma da nije mogao nikomu potpuno ugoditi.

Da veliki ugled i povjerenje uživa Roosevelt u svim slojevima pučanstva, to se je opet pokazalo prigodom velikoga generalnoga štrajka u Kaliforniji, gdje je izgledalo u prvi čas, kao da je revolucija ili neki gradjanski rat neizbježiv.

Dne 17. srpnja u noći stvorio je generalni štrajkaški odbor zaključak, kojim se pozivaju guverneri Kalifornije, Washingtona i Oregona, te načelnici svih gradova uz obalu Pacifika, preko kojih se proširio štrajk, da djeluju na pretsjednika Roosevelta, da posreduje u pravcu, da se njegovom mirovnom sudištu podastru svi od nekoliko mjeseci viseći sporovi izmedju radništva i poslodavaca.

Tako eto štrajkujuće radništvo upire puno pouzdanja i vjere oči u Roosevelta. Ali oko tjedan dana prije toga isti zaključak su stvorili i poslodavci! Roosevelt je udovoljio jednima i drugima. On doduše nije osobno posredovao, jer se je u to vrijeme nalazio daleko od kuće, na Havajskom otočju, nego je imenovao mirovni sud, pred koji će doći ti sporovi na rješenje. Dalja posljedica toga je bio završetak štrajka, pri čemu su najkraćih rukava ostali najveći vikači-komunisti. Taj veliki »generalni štrajk« je svršio mirno, a da nije trajao niti tjedan dana. Poslije ovoga štrajka lakše se mo.e misliti na izbornu agitaciju i »triumfalnu turneju« pretsjednika Roosevelta. Takovo je eto stanje u USA u času, kada ovaj članak zaključujemo (22. srpnja 1934.).

Novi austrijski konkordat

Napisao dr. B e l i ć M a t i j a, odvjetnik u Djakovu.

Nakon što je talijanski konkordat god. 1929. promijenio bračno pravo za katolike u Italiji formulom: »Talijanska država... priznaje gradjanske posljedice sakramentu braka, kako ga uredjuje kanonsko pravo«, bilo je potpunoma vjerojatno, da će ovaj konkordat poslužiti kao uzorak o tome pitanju drugim državama. To se obistinilo. I austrijski konkordat, koji je ratificiran 1. svibnja 1934., prihvatio je isto stanovište.

Doista obadva ova konkordata mogu da budu i drugim državama od pomoći, takodjer i tamo, gdje ima raznolikih bračnih zakonodavstava, i državnih i konfesionalnih.

Sukobi izmedju njih u prvome redu rješavaju se generalnom normom, da se gradjanske posljedice braka za državno područje (pro foro civili) priznaju samo onda, ako je udovoljeno ugovorenim propisima. Time je sretno riješeno osjetljivo pitanje nepovredivosti državne suverenosti.

Isto je tako povoljno riješeno pitanje slobode savjesti i slobode vjeroispovijedanja. Kao što gotovo svi moderni ustavi, tako i austrijski ustav od istoga dana, kojega je ratificiran kondordat, naime od 1. svibnja 1934., odredjuje, da svi državljani imadu punu slobodu vjerovanja i slobodu savjesti (čl. 27. ustava).[1]) Rješenjem problema, kako ga je riješio talijanski i austrijski konkordat, postoji mogućnost, da državljani, koji ne vjeruju, ne-

1) U članu 11 al. 1 našega ustava od 3. rujna 1931 se takodjer kaže: »Ujemčava se sloboda vjere i savjesti«. (Opaska uredništva.)

maju nikakove prisile, da obavljaju vjerske čine, kao što je to uostalom zajamčeno u austrijskom ustavu, u čl. 27. st. 3., u kojemu se odredjuje: »nitko ne može biti prisiljen na koju crkvenu radnju, niti da sudjeluje kod koje crkvene svečanosti«.[2])

Isto tako ne valja prisiliti onoga, koji vjeruje, da jedan čin vjerski, a brak imade ne samo gradjanski nego i vjerski značaj, mora obaviti načinom, kako ga vjerski propisi zabranjuju. Ovom formulom, koja se nalazi u ova dva konkordata, zaštićeni su i državni interesi i crkveni interesi, a ne čini se nasilje državljanima ni u slobodi savjesti ni u slobodi vjerovanja.

Prerogative, koje slijede iz državnog suvereniteta, uščuvane su sa više kautela. Ti propisi dobivaju svoju životnu snagu, ne mimo države, nego njezinim zakonskim odredbama. Sudovanje pripada državi, osim u pitanju, koje je najuže skopčano sa sakramentalnim značajem braka, naime u pitanju valjanosti i ništetnosti braka. I ovdje takodjer država ima svoju riječ, jer njezino vrhovno gradjansko sudište daje zaporku izvršivosti crkveno-sudskoj presudi, nakon što provjeri, da se ta presuda slaže sa ugovorenim konkordatom odnosno saveznim državnim zakonima. Zatim »navještaje« braka, prema austrijskom konkordatu može država u svako doba preuzeti takodjer u svoje ruke, a kako bez navještaja redovito ne može da se sklopi brak, država će uskratom navještaja zapriječiti svaki brak, koji ne odgovara konkordatu i zakonima. Pitanje ništetnosti braka mogu stranke po vlastitom izboru iznijeti pred gradjanski sud ili crkveni sud. Konačno, gradjanske posljedice braka stiču se upisom u matice vjenčanih, a te vodi država, bilo po državnim matičarima, bilo delegacijom po pretstavnicima vjerskim, a tu delegaciju može u svako doba prekinuti. U Austriji postoji i jedan i drugi način vodjenja matica, naime u saveznoj zemlji Burgenland postoje za državno područje državni matičari po madjarskom zak. čl. XXXIII.:1894., a u ostalim saveznim zemljama su crkvene matice ujedno i državne. Ovakvim rješenjem nisu povrijedjeni niti crkveni interesi, jer će biti veoma rijetki slučajevi sukoba glede onoga, što je država i crkva ugovorila.

Za talijanski konkordat, koji imade sve ove ustanove kao i austrijski, veli se od strane crkve da je »felicemente stipulato« (Istruzione Congr. de disc. sacr. od 1. VII. 1929.), a za austrijski konkordat se naglašuje, da su ga sklopili pretstavnici državne vlasti, koji su veoma skloni katoličkoj crkvi. Ipak, kada se ova dva konkordata usporede sa mnoštvom prijašnjih konkordata, nesumnjivo je, da su njihove ustanove spram prijašnjih konkordatskih odredaba jedan minus za crkvu, barem u vanjskom pogledu. Najčešća konkordatska formula je bila, da crkvi pripada isključiva nadležnost u svem, što se tiče samoga braka, a državni nadležnost o gradjanskim posljedicama braka, kao što su pravni položaj supruga medju sobom, pitanje zakonitosti djece, nasljednoga prava supruge i djece, mirovine i državne potpore supruzi i djeci i t. d.

Očito je iznenadjenje, da katolička crkva u ova dva konkordata, koja su neke ruke razvikana kao povoljna za katoličku crkvu, imade puno manje kompetencije u bračnom pravu, nego što imade na našem državnom području

[2]) Naš ustav od god. 1931 u članu 11. al. 3 takodjer veli: »Nitko nije dužan, da svoje vjersko osvjedočenje javno ispovijeda. Nitko nije dužan, da sudjeluje u vjerozakonskim aktima, svečanostima, obredima i vježbama...« (Opaska uredništva).

na temelju crnogorskoga konkordata od god. 1886., srpskog konkordata od god. 1914. i prijašnjega austrijskoga konkordata od god. 1855.

Ovakovo preuredjenje osnovnih smjernica svakako je nastalo pod uplivom teorija o modernoj pravnoj državi glede razgraničenja nadležnosti izmedju države i crkve, zatim nastojanjem crkve, da njezini vjernici prihvaćaju i vrše crkvene propise na temelju svoga osvjedočenja a ne na temelju prisile državnih zakona.

Konkordat izmedju Svete Stolice i Republike Austrije je potpisan u Vatikanskom Gradu dana 5. lipnja 1933. Predsjednik Savezne države Austrije proglasio je dana 1. svibnja 1934. ovaj ugovor ratificiranim. Isti dan su izmijenjene ratifikacione isprave, pa je toga dana ugovor stupio na snagu. Proglašen je u Bundesgesetzblatt-u od 1. svibnja 1934., II. dio, br. 2 i u Acta Apostolicae Sedis od 2. svibnja 1934.[3])

U novom austrijskom »Ustavu 1934.«, objavljenom u BGBI od 1. svibnja 1934. I., dana je nekojim članovima konkordata snaga u s t a v n o g a propisa (čl. 30. st. 4).

Konkordat se sastoji iz dva dijela, od kojih je prvi dio »Konkordat«, a drugi je dio »Dodani zapisnik« (Zusatzprotokoll, Protocollo Addizionale) od istoga dana kao integralni dio konkordata. Bračno pravo je uredjeno u članu VII. konkordata i ad čl. VII. »Dodanoga zapisnika«.

Zakonom od 4. svibnja 1934. (BGBI od 7. svibnja 1934., 6. komad br. 8) izdani su propisi iz područja bračnoga prava u svrhu provedenja konkordata, zatim uredba ministra pravde od 8. svibnja 1934. (BGBI od 9. svibnja 1934., 8. komad br. 13) donaša propise o sudbenom postupku.

Sa crkvene će strane Sv. Stolica odrediti, da austr. episkopat izda naputak o provedbi odredaba konkordata o braku, koje će biti obvezatan za sve biskupije (prelatura nullius) u Austriji (Dodani zapisnik ad čl. VII. stav 3).

Stupanjem na snagu ovoga konkordata ukinuti su svi austrijski zakoni i naredbe, u koliko se ne slažu sa odredbama konkordata (čl. XXII. st. 3.). Kanonsko se pravo priznaje za sve predmete glede crkvenih osoba i stvari, ako u konkordatu o tome nije što drugo ugovoreno (čl. XXII. st. 1.).

Dosadanje austrijsko bračno pravo time se mijenja kako u materijalnom tako i u formalnom pogledu. Isto tako i odredbe Codex-a iuris canonici vrijede za područje Republike Austrije u modificiranom obliku.

Do ovoga konkordata vrijedilo je u Austriji kao materijalno bračno pravo i za katolike 2. poglavlje I. dijela općega gradjanskog zakonika. Sudovanje za gradjansko područje u svim bračnim prijeporima padalo je u nadležnost državnih sudova prema propisima čl. I., st. 2. uvodnoga zakona za gradj. parb. postupak, naredbe min. pravde od 9. prosinca 1897. (RGBI br. 283) i dvorskoga dekreta od 23. kolovoza 1819. (JGS 1595).

Sada država priznaje gradjanske posljedice braku sklopljenomu prema kanonskomu pravu: (Die Republik Oesterreich erkennt den gemäss dem kanonischen Recht geschlossenen Ehen die bürgerlichen Rechtswirkungen zu (čl. VII. § 1.).

[3]) Otisnut je i u vatinskom političko-vjerskom dnevniku »Osservatore Romano« od 2. svibnja 1934. br. 101 zajedno sa dodanim zapisnikom od 5. lipnja 1933., koji sadržaje izjave kontrahenata, koje imaju da vrijede kao sastavni dio samoga konkordata. Hrvatski prevod priopćio je dr. Ruspini u »Bogoslovskoj smotri« (br. 3) 1934. str. 243.—253. (Opaska uredništva.)

Pravne posljedice počinju unatrag od časa sklopljenja ženidbe.[4])

Uvjet za priznanje gradjanskih posljedica takovomu braku jest, da bude upisan u (državne) matice vjenčanih. Državni matičar u Burgenlandu ne će upisati u matice vjenčanih onaj brak, koji je doduše valjano sklopljen prema kanonskomu pravu, ali glede kojega postoje zapreke po propisu državnih zakona. Takov brak ima posljedice samo za crkveno područje ali ne stiče gradjanskih posljedica. Budući da su na ostalom području Austrije iste matice i državne i crkvene, dušobrižnik će u matice vjenčanih naročito upisati, da takov brak nema gradjanskih posljedica.

Ova uskrata upisa u državne matice biva u ovim slučajevima: a) kada postoji ženidbeni vez, koji državni zakoni kao takovog ne priznaju, makar ga crkva priznavala; b) ako je koji bračni drug maloljetan ili stoji pod skrbstvom radi duševne bolesti ili slaboumnosti; c) ako nisu održani propisi državnih zakona o valjanosti braka onih osoba, koje su maloljetne, koje su pod produljenom očinskom ili skrbničkom vlašću ili su samo nepotpuno samosvojne.

Propisom pod a) uklanjaju se kolizije za državno područje. Stranke, koje usprkos ovoga propisa sklope crkveni brak, moraju biti svjesne, da taj brak vrijedi samo za područje crkve i savjesti, ali da ne stiče onih gradjanskih posljedica, koje državni zakoni davaju valjanomu braku.

Navještaji ženidbe, koja se sklapa po kanonskom pravu, obavljaju se za sada samo po propisima kanonskoga prava, ali si je država pridržala, da može odrediti i oglašavanje po svojim organima (čl. VII. § 2. konkordata).

Nadležnosti za sudovanje u bračnim prijeporima uslijed konkordata je razdijeljena. Crkveni sudovi sude o nevaljanosti braka; a crkvene vlasti odlučuju o oprostu od sklopljene ali neizvršene ženidbe (matrimonium ratum sed non consummatum, čl. VII. § 3. konkordata), a tako spada u njihovu nadležnost i postupak glede Pavlinske povlastice (privilegium Paulinum — čl. VII. st. 1. dodanoga zapisnika konkordatu, can. 1120—1127. Cod. iur. can.). Sveta stolica je privolila, da bračni prijepori o osobnoj rastavi (t. j. o rastavi od stola i postelje) spadaju u nadležnost gradjanskih sudova (čl. VII. st. 2. dodanoga protokola). Sve gradjansko-pravne posljedice ženidbe spadaju naravno u djelokrug državnih organa.

Crkveni sudovi imaju svoja konačna rješenja (presude) o ženidbi dostavljati najvišemu crkvenomu sudištu Apostolske signature, koje imade ispitivati, da li su obdržavani propisi kanonskoga prava o nadležnosti suda, o pozivu, o zakonitom zastupstvu i o ogluhi stranaka. Nakon toga se imaju ta konačna sudska rješenja (presude) zajedno s odnosnim odlukama vrhovnoga crkvenoga sudišta Apostolske Signature šiljati vrhovnomu državnomu sudištu austrijskomu. Gradjansko-pravne posljedice počinju od izjave o izvršivosti konačnih rješenja (presuda) crkvenih sudova, koju izjavu izdaje vrhovno državno sudište austrijsko u tajnoj sjednici (čl. VII. § 4. konkordata).

Vrhovni će državni sud presudi crkvenoga suda dati zaporku izvršivosti, ako se utvrdi: a) da je predmetom presude bio »crkveni brak«, b) da je u prvoj instanciji postupao crkveni sud, koji leži na području države, c) da su bračni drugovi upustili u crkveni sudbeni postupak.

[4]) Za sve navode u tekstu odavle dalje valjalo je doslovno navesti ispod crte odnosne odredbe, da se uklone moguće dvojbe o njihovoj ispravnosti. (Op. ur.)

Sa priznanjem izvršivosti dobiva crkvena presuda odnosno odluka snagu državne presude o nevaljanosti braka. Pitanje krivnje rješavaju gradjanski sudovi, koji imadu da odlučuju o imovinsko-pravnim zahtjevima.

O strankama ovisi, da li će rješenje prijepora o ništavosti braka predložiti crkvenomu sudu sa sjedištem prve instancije u Austriji ili gradjanskomu sudu. Uredbom ministarstva pravde od 8. svibnja 1934. raznim pretpostavkama pogoduje se nadležnost crkvenoga suda. Ako je stvar predana crkvenomu sudu, gradjanski sud postaje nenadležan. Gradjanski sud pako kod crkvenoga braka kao razloge ništavosti može uvažiti samo bračne zapreke propisane u kanonskom pravu, a ne one zapreke, što se nalaze u gradjanskom zakoniku, a nema ih u kanonskom pravu.

Kada gradjanski sud sudi po propisima kanonskoga prava, ima primijeniti propise §-a 271. ZPO (odgovara §-u 367. našega grpp., naime: pravo, koje vrijedi u tudjoj državi, običajno pravo, privilegije i statute potrebno je dokazivati samo u toliko, u koliko nisu sudu poznati).

Kod različitoga shvaćanja državnih i crkvenih sudova o tome, koji je sud nadležan da postupa, primjenjuje se propis §-a 48. JN. (odgovara §-u 43. našega grpp., naime: sukobe zbog nadležnosti medju domaćim sudovima i inostranim sudovima ili vlastima, domaći će sudovi prijaviti ministru pravde; objašnjenje ministra pravde veže domaći sud).

Glede razrješenja valjano sklopljeine ali neizvršene ženidbe vrhovno će državno sudište izjaviti kao izvršivu odluku crkvene vlasti o razrješenju, ako ustanovi, da se radi o crkvenoj ženidbi, koja je postigla gradjanske posljedice. Sa tim priznanjem izvršivosti će se smatrati taj brak od strane države u pogledu gradjanskih posljedica razvedenim.

Ako oba bračna druga podnesu molbu za razrješenje takvoga braka, država sa njim postupa kao sa sporazumnom rastavom iz gradjanskoga zakonika. Ako pako samo jedan bračni drug traži takov razvod, nastaju pravne posljedice kao kod nesporazumne rastave po gradjanskom zakoniku.

Pitanje krivnje će rješavati gradjanski sud, pred koji spadaju imovinsko-pravni prijepori.

Za preduvjete i provedenje postupka o nepriznanju gradjanskih posljedica crkvenomu braku vrijede po smislu državni propisi o postupku glede ništetnosti braka.

Ako se crkvenomu braku ne priznadu gradjanske posljedice, nastupaju za državno područje iste pravne posljedice, koje nastaju po gradjanskom pravu pri proglašenju nekoga braka ništavim.

U pitanju ništetnosti crkvenih brakova sa već stečenim gradjanskim posljedicama, koji su brakovi sklopljeni prije konkordata, primjenjuju se propisi konkordata i zakona o provedbi konkordata. Izuzetak se nalazi u onom slučaju, kada se postupak nalazi već pred gradjanskim sudom, te onda ostaje nadležnost gradjanskoga suda za dovršenje postupka po dosadanjim gradjanskim propisima.

U inozemstvu skopljeni crkveni brakovi, kojima prema medjunarodnomu privatnomu pravu pripadaju gradjanske posljedice, prosudjuju se po konkordatu i zakonu o provedbi konkordata.

Kod razrješenja bračnoga veza u slučaju Privilegium Paulinum (can. 1120-1127), što spada u nadležnost crkvenih vlasti, postupak je analogan postupku o proglašenju braka ništavim.

Kao što u Italiji i nadalje ostaje gradjanski brak za one, koji ne će da sklope crkveni brak, tako i u Austriji i nadalje ostaje gradjanski brak za nuždu (Not-Zivilehe).

Crkveni i državni sudovi imaju si medjusobno pružati zakonsku pomoć u bračnim stvarima (čl. VII. § 5. konkordata).

Carinsko zakonarstvo i egzekutiva

Napisao Gornčić Josip, inspektor ministarstva trgovine i industrije i. s.

Neznam, da li imade u našoj savremenosti, odnosno medjunarodnoj politici aktuelnije teme od one, koja obuhvaća probleme carinskih odnošaja, pravnu, praktičnu i socijalnu stranu tih prilika. Dnevno se raspravlja u časopisima, raznim studijama, na anketama, konferencijama trgovaca i industrijalaca, praktičnih nacionalnih ekonoma i državnika o carinskim pitanjima, sniženju carinskih stavaka, ukidanju carinskih barijera, carinskom primirju, carinskim unijama i saradnji, — za pravo o nesnosnom već pravnom, još nesnosnijem faktičnom stanju toga glavnoga rekvizita narodnoga gospodarstva i medjunarodne trgovine. Najposlije je stvar došla pred jedan svjetski forum, jer su po srijedi problemi, kod kojih, kako se čini, ne igraju veću ulogu ni silni tresori zlata, niti pomažu bilo kakovi recepti dosele svemožnih u novčanom svijetu bankovnih kraljeva.

Carinska pitanja najuže su skopčana sa željezničkim i brodarskim prometom, — za iste valjajućim pravom i tarifnim uzancama, odnosno nuzgrednim pristojbama, koje se zaračunavaju kod tih posala. U svezi su ta pitanja i sa valutarnim fluktuacijama, novčanim, odnosno burzovnim transakcijama, koje su danas najzamršenije naravi, i sa obračunima izmedju pojedinih država. Rasprave o novčanim sustavima, zlatnom i srebrnom standardu, o nepovjerenju novčanog svijeta, kao da imadu svoj uzrok jedino u nemogućnosti kolanja dobara, koje priječe carinske odredbe, te po tom u nemogućnosti prodje tvorničke i agrarne proizvodnje, bolje hyperprodukcije, nekih država. Ta hyperprodukcija nastala je kao čedo poratne konjunkture, da se nadoknadi izgubljeno za rata. Po tom nastaju smetnje i u kolanju novca, nastaje za velekapital nemogućnost plasiranja novca u bilo koje poduzeće, što sve vodi dijelom tesauraciji, dijelom radi pojačane proizvodnje pomoću strojeva općoj nezaposlenosti i osiromašenju najširih slojeva pučanstva.

Ako uzmemo u ruke bilo koju raspravu zvanične ili poluzvanične naravi, studiju strukovnu, ili novinarsku, moramo se začuditi mnoštvu raznih novih pojmova ne sasvim teoretske naravi, koje je u »tečaj« stavila nova privredna situacija, argumentima nerazumljivih višeputa i prosječnom stručnjaku, strukovnim izrazima i dedukcijama, koje bi imale rasvijetliti ovaj ili onaj konkretni odnošaj, ili pružiti bilo kakov putokaz u tminu novih zapletaja. Ali svi ti izvodi, ako se dublje zaronimo u narav štiva, pobrkavaju još više položaj, stvaraju perspektivu u skroz nemoguća rješavanja tih problema. K tome se množe i razni »prijedlozi« skroz interesiranih krugova, puni mutnih pogleda i kalkila više nego dvojbene kvalitete.

To gradivo, koje radi specijalno o carinama, iako se dnevno raspravlja u svim mogućim oblicima i sadržaju, jedva imade zahvalnih čitatelja, jer su, pogotovo kod naše inteligencije, temelji toga procesa dosta nerazumljivi. Dnevne vijesti novinske donašaju uz to tek okosnice toga stanja, neke ulomke, kojih značenje poimaju tek malobrojni stručnjaci toga posla, odnosno špekulanti raznih dlaka, koji u toj i takovoj močvari na oko realnih u istinu dosta sumnjivih manipulacija izrabljuju neznanje neupućenih krugova. Pravno gradivo te vrsti, — materijalno i formalno pravo, ne računajući teoretsku stranu, koja je usput spomenuta, tečajem kaotičnih prilika potpuno zatajila, — tako je golemo; norme, koje uredjuju od momenta do momenta carinske prilike, tako su zamršene, višeputa nejasne radi njihove tajnovistosti i za samog stručnjaka, da mi se čini smion i sam pokušaj, pružiti neko slabo osvjetljenje o tim prilikama, jer ne može biti ni govora o kakovoj temeljitoj obradbi materijala, koji je posljednjih pet do šest godina u pojedinim državama, još više u medjunarodnom prometu, silno porasao, te promijenio u svojoj tarifnoj strukturi i proceduri u mnogom dotadašnji sustav carinske tehnike. O praktikama pojedinih država, obraniti se od uvoza strane robe, provesti carinskim mjerama čim temeljitiju autarkiju u svakom pogledu, nastojati svim sredstvima političke i nepolitičke naravi jačati vlastiti izvoz, mogla bi se pisati omašna knjiga. Novijega datuma devalvacija novca, kojoj je svrha, da pomogne odnosno omgući izvoz u zemlje sa slabijom valutom, tek je neko palijativno sredstvo. Države agrarne, ali i industrijalne, trpe radi obezvrjedjenja vlastite robe, one agrarne specijalno radi nemogućnosti, nabaviti svojemu pučanstvu najnužnije životne potrepštine. Svi ti pojavi zabrinjuju u nemalom opsegu i velike državne formacije (U. S., Vel. Britanija i t. d.), koje bi te neprilike sa više manje egoističkom tendencijom rado rješavale putem carinskih tarifa (carinsko primirje). Glede toga stojimo u sredini zamašnih nastojanja, kojih posljedak očekuje sa nekom zebnjom kulturni svijet, a pogotovo kod tih novčanih posala u prvom redu interesirani velekapital..

Posljedice nenaravnoga razvitka naprezanja industrije u svim mogućim pravcima i područjima vide se u golemim »štokovima« industrijskih proizvoda, koji se nikako ne mogu plasirati. Slično je i sa racionalizacijom kod agraraca. Nezaposlenost dosele nezapamćenih razmjera, prouzročena najviše »gospodstvom strojeva«, sili državnu vlast na očajne recepte, pri čem ne ostaju pošteđeni ni ljudi, kojih je nepovredivost bila sve do nedavna legendarna u svakom pogledu (Morgan i t. d.). Oni su bez mnogih formalnosti neočekivano potegnuti na odgovornost; znak, da su u postanku evolucije ogromnoga opsega i domašaja. — Stroj, koji je uništio t. zv. maloga čovjeka, prijeti sada i velekapitalu.

Sama konstitutivna strana carinskoga posla, carinski zakoni, organizacija carinske službe, odredbe generalne naravi, nisu se kod nas, a ni drugdje, znatnije promijenile. Tako vrijede u nas još uvijek u velikom dijelu norme carinskoga zakona, izdanoga za kraljevinu Srbiju pod 23. II. 1899. Taj zakon, sa izmjenama i dopunama od 25. II. 1904. je stupio na snagu na 9. svibnja 1904. Iza 1. prosinca 1918. protegnut je gornji zakon automatski na cijeli teritorij Jugoslavije. Tekst zakona od god. 1899., skupa sa posebno označenim promjenama do god. 1904., izdala je god. 1920. generalna direkcija carina pri ministarstvu financija za porabu šire javnosti. Tečajem godina promijenjen je tekst zakona od god. 1904. dosta znatno, putem financijskih zakona i pojedinim zakonima o budžetnim dvanaestinama prema potrebama nove

ere, poratne situacije i savremnoga prometa. Tako već kod člana 3. nailazimo na drugu stilizaciju glede opsega važnosti navedenoga zakona (čl. 228. fin. zahona za god. 1926/7.). Pomorski promet je takodjer tražio regulaciju čl. 4. — Odredbe u tom pogledu su izdane u smislu čl. 273. car. zakona, a sadržane su u »Carinsko-pomorskom pravilniku«, izdanom pod br. CBr. 22.828 na 14. V. 1925. po min. financija. Upitni pravilnik vrijedi od 27. VI. 1925. (Nar. nov. od 7. XII. 1925.). Promijenjen je i čl. 61. odredjujuć obvezatno carinjenje kod odredjene carinarnice, izmijenjiv riječ: »može« sa »mora« (scil. »se cariniti«, — član 223. fin. zakona za god. 1924/5. odn. čl. 229. fin. zakona za god. 1926/7.). Trebalo je proširiti kompetenciju drugih carinarnica na povlasti, da se smiju kod njih cariniti predmeti, koje je po zakonu od god. 1904. mogla cariniti samo beogradska carinarnica (Čl. 115. fin. zakona za god. 1928/9.).

Još veće promjene je dožio taj zakon u pogledu označivanja visine novčanih iznosa, koji su općom devalvacijom novca silno poskočili (čl. 95., 175. do 179.). Brisane su i pojedine alineje (čl. 204.), a i čitavi članci (205., 206.), a dodani i novi članovi (273a; vidi čl. 230. fin. zakona za god. 1924/5.).

Od velike je važnosti za poslovni svijet promjena provedena u članu 56. putem člana 115. fin. zakona za god. 1928/9. Prema toj promjeni može mjesto uvoznika, koji je dotle tek in persona mogao ustati protiv previsoke odmjere carine, stupiti i cesionar. Ipak brisanje riječi »uvoznika« nije dovoljna zaštita za interesenta spram cesionaru, koji spomenutim članom 115. imade pravo istupiti kod drž. vlasti u interesu stranke, prikraćene carinskim postupkom. Mnogo slobodnija i po stranke povoljnija je slična ustanova, sadržana u saobraćajnoj uredbi od god. 1925., gdje se u § 70. t. 1. kaže: „... lice, koje ima da doplati manjak„ ili da p r i m i v i š a k, t r e b a p o m o g u ć n o s t i š t o p r i j e i z v i j e s t i t i ...« Željeznica, imade dakle sama da izvijesti stranku o učinjenoj preplati.

U članu 5. car. zakona spomenuti pogranični promet uredjuju prema nekim našim susjedima posebna utanačenja, koja ustanovljuju način, kako se imade obavljati taj promet; odredjuju izdavanje prelaznih dopuštenja; propisuju formalnosti kod popaše; označuju količine, koje se smiju prenašati po dvovlasnicima; konačno sadržavaju norme, kako će se zapriječiti kriomčarenje. Tako je na temelju ugovora u Rapallu uredjen pogranični promet sa Italijom uredbom od 23. X. 1923. za područje oko Zadra, koje obuhvaća i otoke Uljan i Iž. Istoga dana je izdana i konvencija za suzbijanje kriomčarenja. Prilog D. zakona o trgovini i plovidbi i t. d. sa Italijom, koji vrijedi od 14. XI. 1928., uredjuje ponovno taj pogranični promet, a demarkaciona linija se odredjuje sa 10 kilometara.

Prvi sporazum glede uredjenja pograničnoga prometa sa Austrijom, ugovoren na 3. IX. 1925., izmijenjen je zakonom o privremenom ugovoru o trgovini, zaključenom na 18. VII. 1931., koji vrijedi od 19. VII. 1931. (Prilog E.). Zakonom o trgovinskom ugovoru izmedju kraljevine Jugoslavije i republike Austrije, zaključenom i potpisanom u Beogradu 9. III. 1932., izdan je u članu V. novi Prilog E o uredjenju pograničnoga prometa, pri čem su ostali pravovaljani formulari uz čl. 8. t. 7., uz čl. 10. t. 6. uz čl. 12. i uz čl. 14. t. 10. sporazuma od 3. IX. 1925.

Pogranični promet sa Bugarskom nije dosele bilo moguće diplomatskim putem urediti s tehničkih zapreka, te se ti odnošaji rješavaju od slučaja do

slučaja, odredbama obostranih upravnih vlasti, odnosno privremenim protokolima, prema potrebama dnevnoga prometa.

Trgovinski ugovor sa Madjarskom, koji vrijedi od 24. VII. 1927., potvrdjen zakonom od 31. VIII. 1929., sadržaje lih odredbe o »specijalnim pogodnostima, danim pograničnomu prometu«. Tim zakonom je predvidjeno izdavanje pograničnih karata i dvovlasničkih prolaznica i propusnica za pogranično pučanstvo. Sama zona prelaza je »u načelu« široka u tom slučaju 10 kilometara s obje strane granice.

Prilog A. ugovora o trgovini i plovidbi sa Grčkom, koji vrijedi od 1. XI. 1928., a potpisan je u Ateni na 2. XI. 1927., odredjuje uz ostalo i širinu pogranične zone sa 15 kilometara, a za prelaz odredjuje izdavanje posebnih sveščića (član 10. al. 1.). U pogledu ispaše odredjuje se 6 mjesečni rok povratka.

Zakon o trgovinskom sporazumu sa Rumunjskom sa dva protokola, koji vrijedi od 1. IX. 1930., ne sadržaje nikakovih ustanova o pograničnom prometu; što više u članu 4. odriče se Rumunjska svih specijalnih pogodnosti, koje bi po načelu najveće pogodnosti bile dane u pograničnom prometu pograničnim državama, kao i povlastica, koje bi se u pogledu carina i inih povlastica dale jednoj ili više pograničnih država, »u cilju zaključenja ekonomskoga sporazuma i carinske unije«.

Odnošaji glede Albanije nisu mi poznati, jer se odnosni trgovački ugovor nije ovdje (u Nar. nov.) proglasio. Ugovor vrijedi od 6. VI. 1929., a potpisan je na 22. VI. 1926.

Kako je uredjen medjunarodni odnošaj u pogledu carina i ostalih javno i privatno-pravnih prilika izmedju Jugoslavije i ostalih država, bližih i daljih, o tom ne imam potpuno dotjeran pogled. Radi se ovdje većinom o javno-pravnim odnošajima, koji se ne mogu uvijek davati na veliko zvono; o državnim interesima, koji ne moraju biti poznati svim i svakomu, a pogotovo je u današnje doba nastupila potreba, već s obzirom na klauzulu najvećeg povlaštenja, uteći se posebnim rekvizitima i receptima u pogledu carinske manipulacije. Posebni regulativi brinu se za otpremu, dopremu i tranzit kod osobnoga i robnoga prometa izmedju pojednih država.

Kod nas su još uvijek na snazi neki trgovački ugovori, koje je sklopila bivša kraljevina Srbija sa nekim državama. Ovamo spada trgovački ugovor sa Danskom, Norveškom, Potugalom, Švajcarskom i Švedskom. Novijega datuma su ugovori sa pojedinim predratnim i poratnim državama, ugovoreni sa ili bez tarifnog dijela. Medju one sa tarifnim dijelom, koje možemo nazvati pravim trgovačkim ugovorima, brojimo ugovor sa Austrijom, Italijom, Belgijom, Luxemburškom unijom, Francuskom, Velikom Britanijom, Grčkom, Čehoslovačkom, Albanijom, Holandijom(?), Njemačkom (taj čas: lipanj 1933. još u otkazu!), Poljskom i Španijom. Samo generalne punktacije sadržavaju ugovori sa Brazilijom, Danzigom, Egiptom, Estonijom, Finskom, Japanom, Letonijom, Norveškom, Portugalom, Rumunjskom, Švajcarskom i Švedskom.[1])

Datumi, kada su potpisani, ili uzakonjeni gore spomenuti ugovori, provizoriji, sporazumi i naknadni sporazumi, protokoli, punktacije i t. d., u novije doba regulacije o kontingentiranju, kompenzacijama i deviznim utana-

[1]) Primjetiti mi je, da glede tih ugovora mogu postojati neki manjci; jer mi nije uspjelo potpuno kompletirati moju zbirku tih trg. ugovora!

čenjima, te clearingu, tako su mnogobrojni, a trajnost tih formacija i stupanje na snagu tako problematične vrijednosti, da se u taj posao niti ne upuštam. Predbilježbe, koje vodim o tom stanju, registriraju i bez tajnih utanačenja svu silu promjena, koje provedbene naredbe »seciraju« dalje u beskonačnost!?

Nama susjedne države su nastojale na jednaki način čim više proširiti svoje trgovačke veze sa svojim bližim i daljim susjedima. Tako su značajne i za naš izvoz odredbe pojedinih tih ugovora, odnosno poznavanje istih, već radi našeg izvoza agrarnih proizvoda, intimnijih političkih sveza, a poglavito radi još uvijek u dosta velikom opsegu valjajućih klauzula najvećeg povlaštenja, koje automatski prelaze na sve ugovorne države, ako su dane jednoj od ugovornih država, te idu na korist naših izvažača. Spomenuti mi je ugovor Austrije sa Rumunjskom, uredjen do dalje ordedbe putem »modus vivendi« na 22. X. 1932. sa važnosti od 1. IV. 1932., a produljenog odnosno nadopunjenog kompenzacionalnim ugovorom, sklopljenim u veljači 1933. U pogledu naseljivanja, trgovine i brodarstva, ugovoren je poseban sporazum Austrije sa Rumunjskom i to na 22. VIII. 1931., a vrijedi od 7. IX. 1931.

Čehoslovačka uredila je svoje trgovačke odnošaje na dosta širokoj osnovici, te je broj tamo skopljenih ugovora prilično omašan. Imademo ugovore sa Kinom, Brazilijom, Švajcarskom, Španijom, Perzijom, Turskom, Egiptom, Rumunjskom (9. VII. 1931.), Francuskom, Njemačkom (sporazum!) i t. d. Poljsku sile njezini veliki trgovački interesi takodjer na veću ekspanziju u tom pravcu. Tamo imademo dapače i ugovor sa Sovjetima od 17. II. 1933.

Ali i otkazi tih ugovora su na dnevnom redu. Tako otkazuje Madjarska sa 1. III. 1933 .trgovački ugovor sa Rumunjskom, ugovoren na 31. VIII. 1931. sa krijeposti od 1. IX. 1931.

Ne mogu, a da se ne osvrnem, na neke carinske odnošaje, koji se ne bi mogli nazvati sasvim solidnima, n. pr. ugovorni odnošaj Austrije sa Italijom i Čehoslovačkom. Tajni članci tih ugovora, koji ne će biti tako bezazlene naravi, nisu poznati ni tamošnjoj strukovnoj štampi. Poznato je, da ugovor Austrije sa Madjarskom sadržaje tajne članke, koji se odnose na uvoz odnosno kontingentiranje uvoza svinja i svinjskog mesa. Neki pendent tomu odnošaju je kompenzacionalni i gospodarski sporazum Austrije sa Danskom, ugovoren nekako u veljači 1933., kojim se uredjuje uvoz danskih (mesnatih) svinja u Austriju. Ni sadržaj potonjeg ugovora, koji govori i o uvozu maslaca, nije nigdje objelodanjen.

Poznavanju carinskih prilika uopće, a onih, koje se tiču nas napose, imalo je, odnosno imalo bi doprinijeti, u siječnju 1932. oglašeno,[2]) a u veljači iste godine po gg. Dragutinu I. Uroševiću, te Borivoju A. Miletiću sekretarima odjeljenja carina u ministarstvu financija, pod naslovom: »Opšta carinska tarifa i t. d. Pančevo 1932.« izdano djelo. To bi djelo imalo biti slično onomu, koje periodički izdaje trgovačka komora u Beču, pod naslovom: »Oesterr. Zolltarif« — posljednje izdanje zaključeno sa građivom, koje je naraslo do konca travnja 1933.: ili pako praškomu »Stiepel«-ovom izdanju carin. propisa (13. izdanje sa stanjem 15. XII. 1932.). Poljska je nekako najdalje doprla u tom pravcu, jer tamošnji departement carinski u ministarstvu

2) »Jutarnji list« od 14. I. 1932.

financija izdaje rješidbe i sa crtežima, — neophodno nužni rekvizit kod samog ocarinjivanja.

Ipak se mora navedeno djelo kao prvo te vrsti u našoj glede toga gradiva siromašnoj literaturi primiti sa mnogo obzira. Čini se, da i sami priredjivači toga djela ćute veličinu zadaće, kojoj su se podvrgli, izdavajući to gradivo. Vidni odraz tog raspoloženja je apel, koji oni upravljaju na svoje čitaoce: »Što se tiče značajnih štamparskih(!) griješaka, istih je bilo relativno vrlo malo(?!) . . .« Zatim: »U koliko bi tko od poštovanih čitalaca, a naročito gg. činovnika . . . pronašao, kakvu značajniju griješku . . .«!?

Medju velike manjke toga izdanja moram ubrojiti ponovno dosta gusto citiranje rješitaba, sadržanih u starom tumaču — naime u onomu, koji se oslanja na stari carinski tarif od 31. III. 1904., sa izmjenama i dopunama najraznijih datuma, najposlije izdanih sa 31. VII. 1922.

Istina je, da bi izdanje, koje bi hotjelo obuhvatiti sve gradivo, t. j. sam novi carinski tarif i istomu izdane rješidbe i tumače, k tomu i stari »Komentar«, tražilo mnogo veći rad i pažnju, što se u vrijeme od jedva dva mjeseca, nije dalo postići, ni iz štamparsko-tehničkih razloga. Ali postoji nada, da ćemo i u tom pogledu dostići barem naša slavensku braću.

Prelazeći u sam meritum stvari, t. j. u kritiku samoga djela, moram najprije ustanoviti, da ni gradivo, koje je naraslo do 10. II. 1932., do dana zaključka redakcije, nije potpunoma iscrpljeno.

Ovdje je u prvom redu govor o nekim uredbama, koje su već prije bile publicirane, i ako pravilnici istima nisu bili još objelodanjeni. Zatim valja ovdje napomenuti neke zakone i rješidbe, koje su gg. sastavljačima morale biti poznate već kao funkcionarima ministarstva financija, a izdane su prije 10. II. 1932. (Zakon od 31. I. 1931.). Citira se katkada i nepostojeća opaska. Tako kod TBr. 383. iza 4. napomene: »Primjedba 1. t. 5. posljednja rečenica poslije br. 346.«. Kod stavke 346. ne ima nikakove primjedbe! Kod stavke TBr .442. manjka citiranje naredbe od 4. II. 1932. br. 3580/IV. Manjkavo je i nabrajanje pojedinih vrsti zlatnih novaca, koje mogu doći pred carinare. Tako su izim velikih i malih carskih dukata nabrojeni samo razni turski novci, što će jedva biti od potrebe u našim krajevima. Na nekim mjestima zahtijeva se i od nešto upućenijeg u ovo gradivo poznavanje valjda nutarnjih odredaba carinskih vlasti (naputak), što bitno smeta praktičnoj uporabi djela (TBr. 665.). Ispričava donekle to stanje okolnost, da i u drugim državama postoje slični odnošaji, t. j. napuci te vrsti nisu poznati uopće širemu općinstvu (Austrija). Knjizi nije dodan ni carinsko-pomorski pravilnik, koji je sa pravilnikom o carinskim posrednicima takodjer potreban kod ocarinjivanja. U dalje potankosti glede toga djela se ovdje ne mogu upustiti, jer mi je zadaća iznijeti kratki prikaz carinskih prilika.

Potrebno bi bilo bar donekle obazrijeti se i na skupni porez na poslovni promet, čedo moderne porezne tehnike, uveden u tom obliku sa IV. 1931.; na monopolske i potrošarinske odnošaje, barem u općenitim crtama, ali i to prepuštam drugoj prilici, odnosno vještijemu pregaocu na tom polju. I željezničko-carinskim odnošajima, uredjenim kod nas carinsko-željezničkim postupkom, valjalo bi posvetiti posebnu pažnju i to navlastito radi pristojaba, koje željeznica ubire za svoje sudjelovanje kod ocarinjivanja pošiljaka; — na ulogu željeznice kod uvoza, izvoza i tranzita robe; na veterinarsku i raskužnu akciju prilikom otpremanja, osobito u medjunarodnom prometu itd.

Moram ujedno ovdje kao glavnu točku ustanoviti okolnost, da se bez poznavanja željezničkih prilika, poznavanja otpremnih, ali i manipulativnih maksima, koje vrijede za željeznički saobraćaj, ne može ni pomisliti uspješna državna carinska politika. Na to upućuje već sličnost u pogledu mnogih konstitutivnih rekvizita obaju službaba, nomenklatura robe, otpremne stavke, osobito one globalne naravi, nebroj nuzgrednih pristojaba itd., itd., ne računajuć narodno-gospodarstvene funkcije, kojima imade služiti željeznica jednako kao i carinske vlasti.

U pogledu prevoza i uvoza putem auto-prometala, osobnih i robnih, postoje već brojne odredbe carinskih vlasti, koje treba i kod nas u materijalno- i formalno-pravnom pogledu prema proširenomu opsegu toga prometa dosta mnogo mijenjati i dopunjivati (čl. 6. car. zakona).

Poštansko ocarinjivanje zauzelo je kod nas u posljednje doba dosta velik opseg. Medju ostalim naročito znatno sniženi uvoz je potakao neke trgovce, da si robu iz inozemstva daju dostavljati putem omota poštom, koja deklaraciju i ostale manipulacije carinjenja obavlja u vlastitoj režiji (čl. 7. car. z.). Prema tomu je carinski postupak sa deklaracijama, propisan u članu 9. car. zakona, prilično ujednostavljen i za stranke prilično pogodovan.

Popratne isprave za uvezenu robu jako su mnogostručne za pojedine, osobito prekomorske zemlje dosta kompliciranog opsega, te zadavaju izvoznicima mnogo posla. Te isprave redovito se podnašaju u brojnim primjercima, sa vizumima a i bez njih; uvijek su skopčane sa velikim troškovima. Kod ispostave tih isprava sa strane konzularnih ili diplomatskih zastupstva zaračunava se ili paušalna neka svota, ili se imade platiti stanoviti postotak od vrijednosti robe, označene u fakturi. U slučaju oznake krive vrijednosti nastupaju kazne ne malog iznosa, eventualno i konfiskacija robe. Roba se dakle mora označiti prema faktičnoj vrijednosti, bez ikakovog opterećenja (sa prevoznim troškovima, carinama itd.), katkada i u valuti uvozne zemlje i tamošnjem jeziku (Vel. Britanija — član 18. i s.).

Glavna isprava carinjenja je deklaracija; ali ona nije uvijek bezuvjetno nužna. (Čl. 31.); u mnogim je državama dosta jednostavnog opsega. Uzimanje uzoraka, koje je običajno i u željezničkom prometu, predvidja i carinski zakon u čl. 33. Za poznavanje robe, traži se od carinarskih poslenika danas prilično mnogo tehnološkoga znanja, u koliko ne predleži pomagalo u »Tumaču« carinskomu tarifu, zvanična potvrda, crteži itd. carinskih vlasti, ili kemijska analiza carinskoga laboratorija. Kod tekstilne robe se traži posebna praksa, jer od poznavanja strukture pojedinih tkanina, ovisi i visina carine, odnosno primjenjivanje više stavke, ili kod nas u napomenama spomenutih dodataka. Tako povlači dodatak od preko 10% vune pomučnoj tkanini primjenu više, za vunene tkanine predvidjene, stavke.

Čl. 40., car. zakona, igra danas veliku ulogu u medjunarodnom prometu. Tiče se uvoza zabranjene robe. Što je danas sve zabranjeno, ili se tek uslovno može otpremati, dotično dovažati, uz obdržavanje deviznih propisa ili bez njih, dozvolom ove ili one korporacije itd., to je veliko pitanje za svakog uvoznika. Prije samo pojedinačna pojava danas je pravilo, koje priječi sav medjunarodni promet, stavlja na kocku egzistencije milijuna i stvara kaos, kojemu nije moguće predvidjeti kraj.

Glede naplate dažbina, poglavito onih nuzgredne naravi, i procedure kod te naplate postoji takodjer velika zbrka u pojedinim car. zakonima. U potonje doba sve više uvadjamo primjenjivanje carina prema vrijednosti robe; povratak staroj tridesetnici harmica daje povoda brojnim prigovorima. Još bi se to dalo trpjeti, kada se uz redovite pristojbe i nuzpristojbe ne bi gomilali i drugi doplaci. Tako uz porez na poslovni promet imademo u pojedinim državama i koeficijenat carine, a uz to i doplatak od vrijednosti robe (Italija). Dogadja se često, da povišenje snalazi robu, koja je na putu; u takvu slučaju se ne uvažuje spatium za robu, koja bi se po starim pravilima imala ocarinjivati po starim stavkama, odnosno propisima. Zakon od 31. V. 1932., koji je stupio na snagu još prije 17. V. 1932., odredjuje u Bugarskoj promjenu carinskoga reda, carinskoga zakona, a i samoga tarifa. Iza njega slijedilo je znatno povišenje carina za surovine, a i polufabrikte, koji su radi pomaganja domaće industrije, dotle uvažani prosto od svake carine. S druge strane osigurava kralj. dekret od 3. V. 1933. u Italiji još uvijek bezcarinski uvoz n. pr. melasse u količinama do 30.000 q. od 6. VII. i t. d.

U čl. 54. odredjena natpregledba u svrhu sniženja uplaćene carine može se tek u najredjim slučajevima sa uspjehom provesti. Carinarnice prigovaraju u pravilu, da se stavka ne može mijenjati, jer da roba, glede koje se prigovara, nije istovjetna sa ocarinjenom, a protudokaz tomu je šušta »probatio diabolica«. Uskrata pako preuzeća robe, može roditi za stranku još većim gubicima, jer se za provedbu pregledbe redovito traži duže vrijeme, eventualno i mnijenje carinskog savjeta, analiza itd., a tečajem toga postupka mogu za stranku nastati nepopravljivi odnošaji, osobito ako se radi o kakovim sezonskim artikulima.

O uvozu robe, koja je namijenjena preradbi, govorio sam i gore, a o modalitetima nadzora u pogledu tog uvoza postoje najrazniji propisnici u pojedinim državama. Radi se o tom, da se ta roba, ne upotrijebi izravno u drugu koju svrhu. Za takov slučaj se odredjuju kazne i višestruka naplata maksimalnih carinskih stavaka za odnosnu vrst robe.

Uskladištenje robe, koja je namijenjena preradbi, sortiranju itd. uredjuju i široj javnosti poznati propisi, koji su sadržani u nas u zakonu o javnim skladištima. Taj zakon vrijedi od 3. X. 1930. Tamo se u § 13. izričito spominje i smještanje carinske robe, za koju ta skladišta namiruju i sve carinske dažbine.

U pogledu izvoza iz naših krajeva, spala je važna zadaća na »Zavod za unapredjivanje spoljne trgovine«, koji bi imao (§ 2. t. I. 1) da prikuplja i sredjuje svu obavještajnu gradju o privredi naše kraljevine, kao što su... medjunarodni ugovori, konvencije i sporazumi privrednoga značaja... carinske tarife... Osnutak toga zavoda pozdravili su sigurno svi interesirani izvornički krugovi sa mnogo nade u uspješan njegov rad, pa izgleda, da će taj ured pridonijeti nešto upoznavanju već gore spomenutih i dosta zakučastih maksima, carinske službe i postupka. Prema tomu možemo se nadati i opširnijem tumaču propisa, koji u carinskom zakonu uredjuju tamo spomenuti promet, a sadržani su u člancima 94.—109. (Isto bi vrijedilo i za provoz, o kojem rade članci 110.—122.). U govoru su kod toga znatne količine razne tranzito-robe, od koje doduše carinarnicama ne dolaze baš veći prihodi, ali zato tim više željeznici, koja je potrebna takovih primitaka.

U zapadnim naprednijim državama vrijedi takodjer prilično slično našemu materijalno pravo te vrsti i to više puta dosta staroga datuma. Tako je u Njemačkoj temelj tim zakonskim odredbama još uvijek od njemačkog »BUND«-a na 1. VII. 1869. izdani »Vereinszollgesetz«. Taj zakon je izdan god. 1927., u najnovijoj redakciji, ili kako kaže izvornik: »unter Berücksichtigung der bis zum 31. XII. 1926. eingeführten Aenderungen und Ergänzungen«. Tim većih promjena doživio je tarifni dio tih carinskih zakona. Medjutim medjunarodna utanačenja te vrsti gube sve više na vrijednosti, odnosno izigravaju se na svakom koraku.

Materijalno, a još više formalno tarifno pravo, odnošaji mjesne i medjunarodne naravi, prepletavanje carinskih odnošaja sa prometnima, te prometnom i tarifnom politikom, sve je to nerazdruživo povezano sa carinskom politikom pojedinih država, te doprinaša još više postojećemu kaosu u pogledu carinskih kalkila i samoga ocarinjivanja. Toj neke vrsti »saradnji« su mnogo pridonijele u doba inflacije nerazmjerno povišene otpremne stavke već u mjesnom prometu, — stavke, koje se tek u najrjedjim slučajevima, mogu prilagodjivati tržnim cijenama. To snizivanje je dosele ograničeno samo na neke države sa konsolidiranijim novčarstvom (Nizozemska, Danska i još neke druge u manjem opsegu). Zapreke tehničke naravi, osobito silno iza rata narasli osobni izdaci (gdjegdje sve do 80% svih izdataka!?), onemogućuju kraj svedj padajućeg osobnog, a i robnog prometa svaku temeljitiju, savremenim privrednim prilikama primjerenu, reviziju otpremnih stavaka.

Uz gospodarsku krizu, za otstranjenje koje se badava traže uzročnici, nalazimo posebno kod nas i krizu poznavanja carinskih odnošaja uopće radi nedovoljne pravne i naučne literature te vrsti. Jedina nam može biti utjeha, da glede tih odnošaja, obzirom na sijaset najrazličitijih, kadšto protuslovnih odredaba, redovito pako klauzula punih protekcionističke naravi, postoji i drugdje velika nesredjenost, dosele tek sporadički opažena, u pojedinim državama u razmjerju dosta pogibeljnom za izvozače (Španjolska).

Odredbe car. vlasti, izdane katkada samo za unutarnju porabu carinskih organa, pretstavljaju redovito zaštitne mjere prema časovitim potrebama i odnošajima na valutarnom odnosno deviznom polju. U rukama vještih komercijalista prometne i carinske službe postaju te manipulacije oštro oružje za provadjanje prohibicionističke, ili pako protekcionističke državne carinske politike. Potonja komplikacija, dotično kooperacija spomenutih dvaju institucija, koje su još pred koju godinu bile skoro sasvim neovisna jedna od druge u provadjanju svojih zadataka, uzrokom je, da je toli pravna znanost, koli praktika glede tih odnošaja ostala i kod naprednijih naroda dosta zapuštena, jer postoji istinski manjak na stručnjacima autoritativnog značenja, koji bi svladavali gradivo obaju tih disciplina. Posao znatno pogoršava i opstojnost, da sami carinski zakoni sadržavaju jako malo odredaba materijalno-pravne naravi, mnogo manje nego drugi državni zakoni konstitutivne naravi. Mora se istaknuti, da osobito u zakonima, koji uredjuju medjunarodne odnošaje i sporazume, a i u carinskim tarifama, raznim pravilnicima, objašnjenjima i napucima, nalazimo uz norme formalnoga prava i svu silu ustanova materijalno-pravne naravi, kod kojih je dovoljno autentično tumačenje i nižih carinskih vlasti. (Vidi: ustanove sadržane na str. 43., 92. i 116. car. tarifa, odnosno prijedloga zakona i t. d. od god. 1925., gdje se govori o ingerenciji carinskih organa u slučajevima sumnje u pogledu visine carinske stavke).

Iako ne želim izbjeći stvarnu kritiku, koja je u današnjim sudbonosnim prilikama i vremenu, a i s obzirom na skoro dnevno se mijenjajući medjunarodni položaj ne samo poželjna nego i nužna, ipak moram unaprijed naglasiti, da je nazočna studija samo skromni pokušaj, koji diktira opća situacija. Ta situacija nalaže imperativno, da se ne smije više nikako kasniti sa bilo kakovim osvjetljenjem postojećih prilika, pa bilo to osvjetljenje i sasvim primitivne naravi, u pogledu prikaza zakonskih i upravnih norama. Pokazuje se s obzirom na goleme zadatke i zagonetke, koje se gomilaju na tom polju s dana u dan, a da ne nailaze na bilo kakove »liječnike«, prijeka nužda, da se proširi krug interesenata za te probleme, da se traže tumačitelji tih već nesnosnih odnošaja i medju laicima tih narodno-gospodarstvenih grana. Nije naime isključeno, da se i medju takovim nadje po koje zrno praktičnosti, bistriji pogled u opći položaj i inicijative, na kojima je sada tako siromašan krug i boljih poznavalaca gospodarstvenih prilika s ove, — a kako se razabire iz marcijalnih odredaba državne vlasti, kojima se daje teško uspješan tumač, — i s one strane Oceana!?

Zaskok, koji su u travnju 1933. doživili ne svagdanji Argonauti sa strane U. ., uvadja nas u sasvim posebnu atmosferu, medjunarodne carinske odnošaje i pravno stanje u tom pogledu. Radi se o uporabi recepata, koji su sve prije nego proizvod dojakošnjih diplomatskih uzanca uobičajene dosele carinske politike, skoro bih rekao plod dosta beznadnih konjunktura, strahovitih katakliza, kojih domašaj je — čini se — daleko veći na tamošnji privredni svijet, nego je to slučaj sa krizama u »... staroj Evropi«.

Upustiti se u analizu socijalnih, trgovačkih i intelektualnih odnošaja Unije, koji kod razmatranja o tim carinskim prilikama igraju takodjer veliku ulogu, stvar je dosta zakučasta. Na kojem stupnju naobrazbe u pogledu raznih apstraktnih, ali i nekih praktičnih disciplina nalaze se neki američki krugovi, o tom sam imao prigode čuti mnijenja dosta različitih krugova po naobrazbi, društvenom položaju i znanstvenoj spremi. Državnici, ne prosječnih položaja, prikazuju se pred europskim kapacitetima kao onakovi jako skromne spreme. Njihovi nastupi pred učenjacima svjetskoga glasa sve su više pokazivali nego doraslost temi, koju su si uzeli za ishodište svojega raspravljanja. Uzrok je tomu poseban odgojni sistem kod većine visokih škola u Uniji, a posljedica izrazita praznina, koja se opaža i u prijedlogu o carinskom primirju, koji po svoj prilici čeka još veći neuspjeh nego zloglasnu konferenciju za razoružanje. Kraj padanja dolara, koje se ne misli obustaviti, i već na čvrstoj osnovici ustaljenoga tečaja funte prikazuje se to uredjenje gotovo neozbiljnim. Izim krilatica nije ništa istaknuto o načinu, kako da se to primirje privede u život. Dok kod rasprava o razoružanju raspolaže ženevska konferencija kakovim takovim ekspertima, koji se natežu o pojmovima razoružanja, o modalitetima, kako da se ograniči djelovanje u ovoj ili onoj vrsti oružja, ili vojnih formacija opredjeljuju razmjerja ovoga ili onoga ubojničkog rekvizita ili aparata, dotle je skroz nemoguće ustano-

viti za sve države i narode modalitete, pod kojima bi se imala uspješno provesti carinska ograničenja, ili pako uvesti sasvim slobodna trgovina, a da se tim postupkom ne izvrgnu propasti cijele države, ili pako veći ili manji broj državljana. Sve grane najrazličitijih proizvodnih kategorija danas su manje više zaštićene po vlastitoj državi, ili im pako pružaju zaštitu razni trgovački ugovori, povremena utanačenja, stipulacije odredjivane po onim četirim maksimama obveznoga prava, koje počimju sa do ut des, ili su pako posljeci političkih utanačenja i usluga, proračunanih na duži niz godina. Odreći se te zaštite bez svakoga jamstva ili protučinidbe niti može niti hoće bilo koja država. Ali ni proizvodnja najraznijih artikula industrije nije još standardizirana, niti može biti s obzirom na razne ukuse kod pojedinih naroda i u raznim zemljama. Još manje se to može provesti glede nekih agrarnih proizvoda i kućne industrije. Potonje dvije proizvodne grane pretstavljaju još uvijek veliki kontingenat proizvodnje, a nije ih mogao »niveširati« ni današnji moderni svijet, ni njegov kosmopolitizam.

Već ako promotrimo carinski sustav pojedinih država, za koji se još uvijek traži neki jedinstveni okrug, jedna nomenklatura, — pozicije jednolične naravi u svim državama, — opažamo silne raznolikosti u pogledu carinjenja, osobito u industrijskim državama. Kako se misli dovesti u sklad carinska tehnika Unije, koja obuhvaća preko 13.000 stavaka, sa onom, koja broji recimo oko 1000 pozicija? Broj potonjih je doduše sa potpozicijama, raznih načina doplaćivanja kod maksimalnih i minimalnih stavaka, kod financiranja prema pojedinim klauzulama najvećega povlaštenja, znatno veći, ali uza sve to je položaj dosta nepovoljan za provedenje slobodnoga kolanja dobara, dotično carinskoga primirja.

S druge strane izbijaju, bez prethodnih velikih rasprava i kalkulacija, pojavi, koji sasvim omalovažavaju opstojnost novca kao posrednika kod sklapanja trgovačkih posala. Da li uzroci takovim transakcijama leže u nemogućnosti pribaviti si na laglji način nužne fondove bilo putem mjenice, bilo putem druge novčane operacije, ili se pako imadu tražiti u sve zamršenijem načinu obračunavanja, te u izbjegavanju finta, koje uredjuju taj proces, sasvim je nuzgredno pitanje. Najprvim plahim pokušajima prodaje izvjesnih količina žita i druge robe za domaći koji proizvod u inozemstvo slijede sve veće akcije, pretpotopne uzajamne trgovine, kako kaže jedan ne baš svagdanji motrioc tih prilika, medju koje brojim u svibnju god. 1933., ugovorenu dobavu od 720.000 tona poljskog ugljena za čehoslovačke strojeve u iznosu od 150 mil. čk. Nesnosnim kautelama i praktikama sadašnjeg novčanog tržišta, tečajnim razlikama i manipulacijama sa pravim i fiktivnim tečajevima, ažiotaži i drugim porocima »modernog« novčarstva nije se već dalo izbjeći na drugi koji solidniji način. Javljaju se sve više ozbiljni glasovi, koji takove pojave smatraju poželjnima za povratak primitivnijemu životu.

Opaženo je ujedno, da se publicistički krugovi žacaju iznašati na svijetlo pojedine sada u sve većem broju radjajuće se carinske i prometne odredbe pojedinih država. Mora se doduše priznati, da odredbe te vrsti ne mare za postojeće, medjunarodnim ugovorima i stipulacijama normirano, pravno stanje, te prilično povećavaju postojeću nervozu. Nazor medjutim, da se iznašanjem konkretnih na tom polju činjenica, odredaba većinom manipulativne naravi, povećava strava, a da se ništa ne doprinaša otstranjenju zla, više škodi, nego koristi općoj stvari, a i državnim interesima. Tako sam nedavno bezuspješno upozorio jedan uvaženiji dnevnik na ukinuće odredaba o publicitetu tarifnih stavaka željez. prometa sadržanih u mjesnim tarifama, a i o nakani pojedinih željez. uprava, provesti potonje namjere i kod medjunarodne željez. konvencije ugovorene u Bernu 1924./8. Citirao sam i odredbu t. zv. Saarske komisije od 9. VIII. 1932., kojom se ukida odredba § 6. (3) prometnoga reda u pogledu obnarodovanja tarifnih odredaba, odnosno obaraju ustanove sadržane u članku 9. (§ 2. al. 2.) medjunarodne konvencije u Bernu. Medjutim propust toga obnarodovanja ne imade po suglasnom mnijenju stručnjaka te službe veliku vrijednost, jer odredbe takove naravi ne mogu ostati dugo tajnom za interesente, a pogotovo za otpremnike, koji takove stvari saznaju već iz oferata vlastite konkurencije. Natuknuo sam tom zgodom prilično jasno i konture sovjetskog prometnog dumpinga, koji je upravo ironija na ustanove gore spomenute bernske konvencije, primljene u ostalom i sa strane Sovjeta kao ugovorno pravo (Vertragsrecht). Takove upute mogu samo koristiti raznim uvoznicima, služiti kao ravnalo i u našim krajevima izvozačima, koji na takov način mogu izbjeći raznim zamkama, odnosno pozivati se na nesolidnu konkurenciju, provadjanu protiv svih i svakomu, koji nije pripadnik Sovjeta.

Od odlučne važnosti za razvoj carinskoga formalnoga prava su naknadne i trajno se mijenjajuće ustanove, sadržane u tarifnom zakonu, kod nas u »Prijedlogu zakona o općoj carinskoj tarifi« od god. 1925. To su većinom singularne odredbe državne egzekutivne vlasti, koja se u tim pitanjima oslanja i na mnijenje carinskoga savjeta, predvidjenoga u članu 54. car. zakona, ali mora i uvažavati rješenja državnoga savjeta. Spomenute odredbe su poznate kod nas pod imenom raspis, zamjena raspisa, objašnjenje, postupak, postupak sa robom, rješenja ministra financija i t. d. U pogledu tih odredaba vezane su državne vlasti i na stanovite obzire narodno-gospodarstvene i fiskalne naravi, koji se ne smiju nikako omalovažavati. Ove odredbe, pretežno tarifalne naravi, — formalno-pravne norme, ne mogu biti predmet opširnijih rasprava, imenito s ozbirom na rok, kada stupaju na snagu pojedine ustanove generalne naravi (kod nas »Prijedlog« i t. d.). Promjene tarifnih stavaka, visina maksimalnih i minimalnih stavaka, odredbe glede zaračunavanja povlaštene robe (kod nas ona roba spomenuta u »Napomenama«, a i drugdje) primjene pojedinih stavaka u raznim slučajevima ugovornih stipulacija ne smiju se prije reda ili putem javnosti suviše raspravljati, da ne budu sa strane raznih spekulanata izrabljene u nečiste svrhe. U novije doba počelo se je sa »operacijama« u pogledu ugovorenih stavaka tako, da se izmjenjuje povlašten uvoz jedne robe za uvoz druge robe (Bindung), da se traže protučinidbe u obliku kompenzacije, ili se podjedno mijenja kontingenat prema momentanoj privrednoj situaciji.

Ali se dogadja, da se takove carinske odredbe izdavaju i po zakonodavnoj vlasti. Tako imademo u zakonu o budžetskim dvanaestinama za ožujak i travanj 1922. u članu 11. odredbu, koja se tiče ocarinjivanja brodiarskoga materijala, a mijenja se i primjedba poslije broja 437. car. tarifa, glede hartija od vrijednosti. Zakon o budžetnim dvanaestinama za srpanj

1922. mijenja u članu 10. član 15. zakona o općoj car. tarifi (stari zakon od g. 1909.) i t. d.

Ali i s tim »načelima« kani lomiti najnovija praksa, u lovu za čim povoljnijim narodno-gospodarstvenim uspjehom. Tako je u listopadu 1932. proglašen u Poljskoj novi carinski tarif, koji bi imao vrijediti od 11. X. 1933. Taj rok nije doduše definitivan, ali je značajno za taj carinski kaos, da je na temelju tog još ne valjajućeg in foro prava ugovoren sa Belgijsko-luxemburškom unijom trgovački sporazum i to na 27. V. 1933. Ta manipulacija sa tako nesigurnim rekvizitom daje naslućivati, kako je sama državna vlast, kako su sami stručnjaci te službe u dvojbi glede učinka, kakove posljetke može donijeti takova jedinstvene vrsti akcija. Svuda opažamo tragove neke nesvijesne borbe, neku igru va banque.

Novija narodno-gospodarstvena, a s njom i carinska praksa, usvaja recept autarkije kao nefaljeno sredstvo protiv nepoželjnoga uvoza strane robe, — kao liječenje krize. U tu svrhu tjera se sve do smiješnosti proizvodnja najraznijih artikula agrarne i industrijalne proveniencije, te se, ne gledajući suviše na kvalitete istih, zaštićuje ta proizvodnja prohibitivnim klauzulama i singularnim promjenama car. tarifa. Kontingentiranje, prije svjetskoga rata tek u odredjenim za duži razmak vremena količinama ustanovljeno, sada je predmet trajnog cijenkanja, obično političke naravi. To stanje pogoršava još više, prije kao carinski rekvizit nepoznata, kompenzacija u najraznijim oblicima i sadržaju. Stubokom promijenjene platežne prilike bacile su u zapećak kroz desetljeća, skoro bi kazao stoljeća, prakticirane uzance, regulaciju prometa i prodje dobara, kao isključivo na trgovce spadajuću manipulaciju sa novcem. Putem klauzule najvećega povlaštenja (preferencija) i s tim saveznih odredaba u vezivanju (Bindung), nastoji se dobiti čim slobodnije ruke u pogledu uredjenja izvoza i uvoza.

Stari carinski predratni trgovački i brodarski ugovori, kao onaj Njemačke sa Austrijom od g. 1908. sa svojim prometnim klauzulama, liberalnim tarifnim dijelom i ustanovama javno- i privatno-pravne naravi, morali bi poslužiti uzorom za te vrsti medjunarodnih utanačenja. Mjesto toga zamršuje se taj odnošaj sve više, jer se odredbe drž. vlasti, koje mijenjaju samovlasno pa i jednostrano (Austrija 25. V. 1933.) sam egeneralne ugovorne odnošaje, gomilaju pod pritiskom političkih konstelacija, stranačkih utanačenja i dnevnih poteškoća.

S druge strane opažamo krutu osamljenost i provizornost kao dalju zapreku solidnomu razvijanju medjunarodnoga prometa i trgovine. Medjusobni trgovački odnošaji, uredjuju se nekakovim sporazumima dvojbene naravi, vezanima na rok, koji se može nekako po volji otkazati. Taj odnošaj opažen je i kod inače politički dosta blizih olina, koje imadu, što se tiče trgovine i prometa, nesuglasne interese. Gospodarski, odnosno novčani interesi, priječe sve do danas i utanačenije jednog redovitoga trgovačkoga ugovora izmedju Njemačke i Čehoslovačke. Radi se o skroz opravdanom zahtjevu njemačkih posjednika čehoslovačkih želj. prioriteta, koji su u Pragu prema njemačkoj revalorizaciji sličnih papira sasvim nedovoljno honorirani na štetu imalaca tih obveznica. Tako se obostrani trgovački i brodarski odnošaji, imenito hamburški arrangement, uredjuju provizornim utanačenjima — gospodarskim sporazumom od god. 1920. (29. VI.). Naknadno su izdana još dva sporazuma privremene naravi i to onaj od 12. XI. 1931. (vrijedi od 5. XII. 1931.) i sporazum od 15. X. 1932., kojim se medju inim dozvoljava 80%-ni popust od normalnih carinskih stavaka kod nekih pozicija čsl. tarifa (625 i t. d.). I medjunarodni pravni odnošaji izmedju Poljske i Njemačke se ograničuju samo na promet sa drvom. Posebni gospodarski obziri nalažu i privremeni značaj gospodarskoga sporazuma Jugoslavije sa Rumunjskom, koji je ugovoren na 4. VIII. 1930. (vrijedi od 1. IX. 1930.). Taj sporazum, u polugodišnjim rokovima produljivan već pet puta, produljen je najposlije do 30. VI. 1933.

Svi ti nesredjeni, dotično pravni odnošaji nove kategorije, doveli su i do ustanovljenja novih pravnih područja, odnosno disciplina kao devizno, gospodarsko prinudno pravo i t. d. Sva ta prava puna su odredaba, koje nekako vrijede, što no riječ, od jučer do sutra, a imadu biti kakov takov putokaz u tom za pravo bespravnom stanju, — stanju neke samo uvjetne pravne sigurnosti. Utješljivo je donekle, da se u običnom prometu u pogledu izravnavanja raznih tražbina oredjuju po državnim bankama za duži ili kraći razmak vremena neki ključevi plaćanja, bankovni odnosno državni kurz tako, da trgovac dobiva ipak neko ravnalo, po kojem može udesiti svoj kalkil bez veće opasnosti po svoj interes. Kod carinskih odredaba, koje dolaze kadšto iznebuha, ne može se zaštititi trgovac, ni u kojem slučaju. Isto bi vrijedilo i glede prometnih ograničenja, za koja se dozvoljava kadšto bez velikih formalnosti pokraćen rok publiciteta. Ove odredbe, kao i trajno povisivanje otpremnih stavaka po nekim državama, od odsudne su važnosti osobito kod robe, koja je dulje vrijeme na otpremi, te koja prelazi granice više država.

Kada se pako u prijepornim slučajevima glede visine n. pr. stavaka prometno-tarifnih, odnosno primjene istih prema carinskomu i trgovačkomu ugovoru, pozivaju stranke na usporedne slučajeve, te svoje stnovište gledaju opravdati pred sudom, izdavaju državne vlasti odredbe ad hoc, koje ne smiju omalovažavati ni postupajući suci. Takov slučaj se je dogodio — nije tomu dugo — u Austriji, gdje je putem t. zv. Notverorgnung iz god. 1917., odredjeno, da se pod primjenom tarifnih stavaka, koje vrijede »u istom smjeru i u istoj relaciji« — to je strukovni terminus za te odnošaje, — imade razumijevati samo primjena obostranih mjesnih, a ne i saveznih tarifa.

Takova pravna nesigurnost počimlje da prevladava i na carinskom polju, jer bi doslovno provadjanje nekih odredaba znatnije teretilo državne financije.

Istaknuo sam već, da se odredbe, koje uredjuju uvoz robe, imadu ostaviti ingerenciji drž. vlasti ,t. j. egzekutivi, kojoj je dužnost pobrinuti se, da kod uvodjanja samoga tarifa, a i naknadnih promjena istomu, ne trpi u prvom redu interes fiska, a zatim narodno-gospodarstveni obziri. Radi toga se kod nas tarifni zakon izdaje na temelju zakonske ovlasti, dok bi materijalno pravo carinsko imalo biti sadržano u carinskom zakonu (od god. 1899.). Ali i u tom zakonu carinskom tek je neznatan dio odredaba materijalne naravi. Može se kazati, da tek članovi 1.—7. sadržavaju takove propise, dok

sve ostalo do člana 277. govori pretežno o formalnim odnošajima, što više manipulativnim prilikama; obiluje stvarima, koje uredjuju drugdje specijalni zakoni. Spominju se u tom zakonu ustanove i glede berlva carinskih činovnika, uredjenje financijalne straže, prihodi i rashodi carinski i t. d., sve do sitnice. God. 1920. izdala je generalna direkcija carina pri ministarstvu financija ponovno taj carinski zakon, ali su dodane tomu izdanju »izmjene i dopune« do 25. II. 1904., koje ni u čem ne mijenjaju strukturu staroga zakona, t. j. sadržavaju i dalje pretežno formalno-pravne norme. Tako je u čl. 40. dodana procedura, koja je običajna kod pregleda robe i koja bi po svojoj naravi spadala u tarifni dio, odnosno u zakon od god. 1925. (Prijedlog zakona i t. d.) Izmjene i dopune su odredjene i kod čl. 50., 51., 52., 53. i 54. i t. d., što se razabira tek iz izdanja god. 1920., dok god. 1919. po tiskari »Merkur« izdana neka okosnica tog carinskog zakona nigdje ne ističe, koje ustanove su starijega datuma, koje pako izmijenjene god. 1904. To se je moglo samo naslućivati po formi tiska, ali nikako nije spomenuto ni u predgovoru, a niti u samom tekstu zakona. Osim toga je izdao još u pogoršanom obliku i sadržaju »Savez hrvatskih obrtnika« ... za praktičnu porabu privrednika god. 1921. nekakovu brošuru nepoznatog autora, u kojoj se bez ikakovoga pozivanja na zakonske članke samo pretiskavaju u samom zakonu sadržani tekstovi. Ne imade kod te »publikacije« niti primitivnoga tumača, niti je citiran sam zakon, članci i t. d., još manje tarifni dio i u njemu sadržane brojne ustanove, bez poznavanja kojih ne imade niti je moguća bilo kakova »praktična uporaba« zakonskih propisa u konkretnom slučaju. Takovo stanje ne može odgovarati ni kraj normalnih prilika u pogledu ocarinjivanja, nikako pako se ne da opravdati u današnjim kaotičnim prilikama, koje traže trajno evidentiranje barem samih materijalnopravnih propisa na tom pravnom polju. Potreban bi bio makar kako primitivni priručnik i u tom pravcu, jer se kod singularnih odredaba, toli ministar financija, koli ministarski savjet, min. trgovine, carinski, a i državni savjet pozivaju u mnogo slučajeva na ustanove car. zakona, bilo kao tumačitelji postojećega pravnoga stanja, bilo da izdaju odredbe secundum ili paaeter legem. Tako se ponovno u tim rješidbama navodi čl. 33. car. zakona, dotično, daje tumač u pogledu uzimanja uzoraka i glede postupka carinarnica, kada se roba šalje na analizu, pušta u promet it. d. Predmet trajnih prigovora interesiranih krugova bili su platežni nalozi, koje i iza roka od 6 mjeseci, mimo zakona propisivaju pojedine carinarnice radi naknadne uplate carine i nuzgrednih pristojaba. Taj postupak je rodio brojnim pritužbama trgovačkih korporacija, ali uza sve to nije stvar došla s mrtve točke, jer generalna direkcija carina iznaša protiv te akcije neke argumente, koji slabo odgovaraju pravnomu stanju. Otpis glavne uprave carina kaže, da ona ne želi do donošenja, valjda novoga carinskog zakona, ili zakona o izmjenama i dopunama istomu zakonu, dirati u postojeće stanje glede tih propisa o nadoplati. Govor je ovdje o članu 57. carinskog zakona (izdanje god. 1920.), koji glede same stilistike imade manjaka. Izjava generalne direkcije carina, izdana na ponuku interesiranih krugova, priznaje još god. 1928., da u pogledu tih naplata iza zakonskoga roka postoje izvjesni hiatusi u samom tekstu zakona (»Obzor« 11. XII. 1928.). Zamršuje se medjutim citiranom izjavom gen. dir. carina i sam žalbeni put, jer se žalba protiv tih nadoplata može uputiti tek putem interesirane carinarnice na glavnu direkciju

carina. Zakon od god. 1899. i 1904. govori samo o ministru financija i ne poznaje obilazni put u roku od 5 dana.

Test navedene ustanove, sadržan u izdanju »Merkur«-a god. 1919., je sasvim drugojačiji nego onaj, koji je sadržan u izdanju državne štamparije, odnosno generalne direkcije carina god. 1920. Za laglje razumijevanje tog u zakonodavstvu rijetkoga slučaju, koji loše stiliziran god. 1899., nije učinjen razgovjetnijim ni god. 1904. (25. II.), navest ću oba teksta, kako slijedi, uzimajuć kao ishodište i čl. 56. (u »Merkur«-ovom izdanju navodi se čl. 58. dvaput). Izdanje »Merkur«-a str. 12:

Član 56.

»Pogrješno i neumjesno naplaćene dažbine, koje se na carinarnicama naplaćuju, vraćaju se na zahtjev uvoznika u roku od šest mjeseca od dana, kada su naplaćene. Poslije ovog roka pravo na vraćanje dažbine zastaruje.«

Član 58. (scil. 57.)

»U istom roku od šest mjeseca, a na poziv carinarnice, dužni su sopstvenici robe naknaditi manjke, koji se pronadju revizijom carinskih dokumenata, po kojima potraživanja prema njima(!?) prestaje (prestaju!?), a nastaje odgovornost činovnika, kao odgovornih računopolagača.«

Potonji član glasi u izdanju generalne direkcije god. 1920. kako slijedi:

Član 57.

»U istom roku od 6 mjeseca, a na poziv carinarnice, dužni su sopstvenici robe naknaditi manjke, koji se pronadju revizijom carinskih dokumenata po kojima je naplata izvršena. Po isteku ovog roka ovo pravo potraživanja prema njima prestaje, a nastaje odgovornost činovnika kao orgovornih računopolagača.«

Iz navedenog se vidi, da postoji znatna razlika, odnosno točnije fiksiranje obveze i nedvojbeno se izražava zakonodavac, da naknadnoj uplati iza 6 mjeseci ne imade mjesta ni u kojem slučaju.

Izvan je svake dvojbe, da broj slučajeva krivoga zaračunavanja kraj postojećih nesigurnih prilika, neuredjenoga ugovornoga stanja sa mnogo i medju mnogo država, nosi sobom takodjer i mnogo poteškoća u pogledu zaračunavanja carine, pa ne bi bilo s gorega, da se u tom pogledu što prije pristupi točnijoj stilizaciji odredaba u članu 57., promjenom istih u liberalnijem pravcu tako, da stranke ne budu u svakom konkretnom slučaju prisiljene obraćati se,ili same ili putem cesionara, na generalnu direkciju carina, kako to traži informacija gen. dir. od god. 1928.

Važno je i rješenje izdano u tumačenju člana 145. t. 5. i napomene i. članu 166. car. zakona, koje je kao načelno uneseno u knjigu državnoga savjeta (Br. 40.631/32). Prema tomu tumačenju kod izjave putnika, koji dolaze na granicu, te na upit carinika: »Imaju li što za carinjenje?«, odgovore niječno, potpadaju isti pod udar ustanova o ličnom kriomčarenju, spomenutom u t. 5. člana 154., samo onda, »ako se takvi predmeti nadju ličnim pretre-

som putnika«. Ako se stvari za ocarinjivanje nalaze u prtljagi putnika, predleži samo netočna prijava t. l. čl. 166. ... »naplata peterogubih dažbina za takovu robu, pored naplate redovitih dažbina« (carine, trošarine, obrtne poreze — to će biti porez na poslovni promet, sporedne takse i t. d.).

Važna je za naše carinske odnošaje ustanova člana 273. zakona od god. 1904. Na temelju te ustanove — koja mimogred spomenuto traži takodjer novu redakciju, jer ne pozna expressis verbis ustanovu carinskog savjeta, — odredjuju se najvažniji pravilnici carinske službe, kao n. pr. carinsko-pomorski pravilnik, izdan po ovlaštenju zakona o budžetskim dvanaestinama za travanj, svibanj i lipanj 1925., zatim na osnovi člana 273/a i pravilnik za carinske posrednike — instituciju, koja je sve to većim umnažanjem poštanske otpreme sa strane interesenata postala u mnogim slučajevima prilično bespredmetna.

Radi velikih zapreka tehničke i pravne naravi uobičajilo se je na početku nove ere razne odredbe, tičuće se pojedinih grana državne uprave, uvrštavati u financijalne zakone. Ali pri tom su se potkrale kadšto i neke znatnije pogrješke, koje smetaju uporabi zakona. Tako se u članu 181. fin. zakona za god. 1920/1. spominje član 226. car. zakona u svezi sa kriomčarenjem novca (zvečečeg ili banknota!), koji govori o kvalifikaciji osoblja. Isto se ponavlja kod člana 184. cit. zakona, gdje se govori o berivima carinika, a u istinu se član 221. car. zakona odnosi na prepisku izmedju carinarnica i državnih vlasti.

Ali i pozitivni zakoni mijenjaju kadšto ustanove carinskoga tarifa. Tako čl. 122. fin. zakona za god. 1928/9. mijenja neke ustanove o uvozu predmeta ratne štete. A i u pogledu samih stavaka carinskih (pozicija) nalazimo promjene medju materijalno-pravnim ustanovama. Čl. 123. gore cit. fin. zakona nadopunjuje odredbe, koje se tiču uvoza instalacija za vodne zadruge, kao i dijelova potrebnih kod tih instalacija uz prethodnu privolu nadležnih ministarstva financija, trgovine i industrije, te poljoprivrede.

Zakon od 18. XI. 1931. (vrijedi oad 28. X. 1931.) mijenja i tekst ustanove člana 15. carinskog tarifa (Prijedlog zakona i t. d. od god. 1925.) tako, da min. financija može u suglasnosti sa predsjednikom ministarskoga savjeta, a ne kao što je bilo do tada u vlasti samoga ministarskoga savjeta, »povećati i umanjiti, ili ukinuti uvozne i izvozne carine . . .« Do toga vremena moglo je biti govora samo o smanjenju i ukinuću carinskih stavaka (pozicija), a ne i o povisivanju istih, kako kaže nova zak. ustanova.

Ustanova člana 17. (prijedlog zakona od god. 1925.), bit će osobito savremena, jer se sve više javljaju glasovi o raznim premijama, kojima pojedine države nastoje unapredjivati izvoz, ili se pako takmiti sa svojim susjedima kod izvoza razne robe. Tako se s pravom sumnja, da su u ugovoru Austrije sa Italijom i to u naknadnom protokolu, koji je ugovoren na 14. IV. 1932., sadržane o izvoznim premijama ustanove, koje nisu nigdje objelodanjene, ali ih kao tajne klauzule spominju strukovna glasila u Beču.

Dvosjekli mač za države, koje se nalaze u ugovornom odnošaju sa Austrijom, sadržan je u ustanovama novele br. 4. i 5., izdane u studenom 1932. carinskom zakonu, odnosno tarifu sa strane austrijske vlade, koje odredjuju, da se carine mogu sniziti, ako bi cijene unutar države radi visokih uvoznih carina bile povisivane za izvjesne artikule.

Za izvozne prilike, koje vladaju osobito u agrarnim državama značajno je trajno i osjetljivo snizivanje izvoznih carina, da se omogući njihov placement na stranim tržištima. Tako su stavke izvoznog tarifa u »Prijedlogu zakona od 20. lipnja 1925. »snižene već pod 15. VII. 1925., jedva koji tjedan iza objelodanjenog samoga prijedloga, na polovicu, a i više od prvobitnih stavaka! Kasnije je slijedilo dalje snizivanje, dotično ukidanje tih carinskih stavaka, uz obdržavanje neznatnih formalnosti.

U posljednje doba je opterećen sa strane mnogih država i izvoz raznih rabljenih strojeva visokim carinama, da se tim zapriječi utakmica. Tako je Švajcarska još god. 1932. (u veljači!) opteretila izvoz starih strojeva (t. pos. 7) sa carinom od 800 švic. franaka po 100 kg, a sa 1. I. 1933. protegnuto je to i na pamučne tkalačke strojeve. Nju je slijedila Njemačka, koja je najprije sa 8 RM opteretila po jednom kilogramu izvoz raznih strojeva, nu kasnije snizila ovu stavku na niži iznos.

Sve ove odredbe, kojima se pridružuju druge brojne glede deviza i clearinga, pokazuju mutnu situaciju na polju medjunarodnih utanačenja, trgovačkih ugovora i njihove tehnike, te primjene in concreto. Pri tom se ne mari za preuzete obveze, odredbe o kontingentiranju i kompenzacijama, a dirnulo se je i u carinski agio, kojega ključ u nekim državama već prema artikulima, koji se uvažaju, sad raste sad pada (Bugarska!). Uvoz ovisan je o dozvolama raznih gospodarskih korporacija (Švajcarska i t. d.), kojih mnijenja dužna je uvažavati i drž. vlast u smislu posebnih zakona bez obzira na medjunarodne obveze i punktacije. Tako imademo dalje razne regulacije plaćenja za robu, doznake za uvoz po kontingentu, povisivanje maksimalnih carina na višestruku, katkada 10-terostruku svotu (Grčka za neugovorne zemlje i t. d.). Italija uvadja kod izvoznih zabrana drugih država protivumjere tako, da se protiv uvoznika uporabljuju povišice do 50%. Kralj. dekretom od 13. IV. 1933. Rumunjska je organizirala cijeli obranbeni sustav, te se molbe za uvoz i izvoz imadu upravljati izravno na tamošnju državnu banku i to od 1. IV. 1933. Uz to se dozvovljava uvoz samo, ako se točno označi porijeklo robe, a i tvornica, koja je proizvela dotičnu robu. Bugarska je zakonom od 31. V. 1933. (17. V. 1933. — vidi gore!) uvela opsežne promjene carinskog reda, a sav uvoz nadzira državna banka (u veljači 1933.). U trgovačkom ugovoru Bugarske sa Njemačkom od 24. VI. 1932. (vrijedi od 17. II. 1933.) ukinut je izričito svaki preferencijal. Zakonom iste države — Bugarske — od 4. V. 1933. opterećeni su svi dosele od carine prosti artikuli sa 10 do 60%-nom carinom!? Nekako u isto vrijeme opaža se izmedju Poljske i Bugarske, te Bugarske i Rumunjske neka uža saradnja u pogledu želj. prometa, koji sve više kreće via Oborište. (Savezni tarifi sa poslovnim upravama kod poljskog saveza — Dijrekcija kolei panstwowich Stanislawow, kod rumunjsko bugarskog saveza Caile ferate Romane C. F. R.).

U Čehoslovačkoj je »Celni vestnik« pun najraznoličnijih odredaba carinske i devizne službe, ali ukinuće zabrane pouzeća dobro upliva i na carinske odnošaje, jer se olakšava položaj otpremnika, a i stranaka. Izim toga

je u Čehoslovačkoj roba za oplemenjivanje uvezena prosta od deviznih stega.

Kao neko poboljšanje na polju carinskih pravnih odnošaja i medjunarodne trgovine, imademo smatrati obnovljenu na novim temeljima carinsku uniju izmedju Belgije (sa Luxemburgom) i Nizozemske, ugovorenu u Ouchy-u na 10. VI. 1932. Ta Unija je stupila na mjesto stare unije, ugovorene još god. 1863., nu koju je valjalo promijeniti s obzirom na današnje valutarne i carinske prilike.

U Nizozemskoj protivila se je druga komora znatno uvedenju carinskih povišica i novijih carinskih praktika, ali su one uza sve to stupile u krepost u ograničenom nešta opsegu sa 29. IX. 1932. (10%-ni doplatak na uvezenu robu).

Od velike važnosti, a i upliva na cjelokupnu carinsku situaciju svijeta, te i samo zakonodavstvo te vrsti, imale su odredbe engleskog zakonodavstva, koje je sa 1. III. 1932. proglasilo ukidanje slobodne trgovine. Ali životne prilike i razvoj tog odnošaja, promijenio je naskoro krute odredbe parlamenta. Tako je Import Duties Act 1932. odredio oproštenja od 10%-ne carine ad valorem za tranzitnu robu. Proširenje pako bescarinskog uvoza započeto je već sa 14. VII. 1932. a sa 6. IX. i djelomični povratak nekih carina. Povišice neke ograničene su na izvjesni rok (2 godine). Sa 1. I. 1933. proširena je »Freeliste« na razne artikule potrebne kod izradjivanja razne robe.

Najmanje odredaba carinske naravi imademo iz Francuske. Tamo je ustanovljen tek neki sustav obranbeni carinske zaštite. Ta zaštita pako ne potrebuje zakonskih sankcija, a ni veći napor car. egzekutive.

Poljska je u stanju baciti se na pokušavanje u pogledu carinskih propisa, a i zakonska ingerencija na te odnošaje je dosta slaba. Imademo samo zakon o uredjenju carinskih zona od 10. III. 1932. a carinske polakšice odredjuje min. financija. Kao neku osobitost navadjam, da su poštanske pošiljke sa darovima uopće oproštene od carine. (Naredba od 20. IX. 1932.) Malo je doduše marcijalnog značaja monopol izvoza svinja po jednom sindikatu uredjen još god. 1931., a i prisilna organizacija izvoza nafte i mineralnih ulja u inozemstvo. (Naredba od 18. X. 1932.)

U Njemačkoj je situacija postala nešto ozbiljnija, te je državna vlast bila prinuždena, da posegne za posebnim receptima. Tako je sa 5.(?) III. 1932. uveden t. zv. »Obertarif« naperen protiv nepoželjnog uvoza iz stanovitih država. Odredbe istoga tarifa predvidjaju do 500%-no povišenje maksimalnih stavaka uvoznoga tarifa. Ali je primjena tih stavaka in concreto ostala dosta ograničena, te isprva naprerena samo protiv Kanade i Poljske. Ali i protiv spomenutih država znatno je stegnuta u najkraće vrieme uporaba tog »Obertarif«-a. Tako je ukinuta primjena istoga protiv Kanade već sa 1. VII. 1932. Protiv Poljske snižen je već sa 1. IV. 1932. znatno broj artikula opterećenih tim stavkama. Naprotiv je taj »Obertarif« protegnut u siječnju 1933. protiv Argentine na neke njezine agrarne proizvode.

Oštećenik i privatni učesnik

Napisao dr. Steinmetz Ivan iz Tuzle

Zakon o sudskom krivičnom postupku daje u § 6. definiciju oštećenika i privatnoga učesnika ovako:

»Oštećenik je onaj, čije je ma kavo pravo učinjenim krivičnim djelom oštećeno, povrijedjeno ili ugroženo.«

»Privatni učesnik je onaj oštećenik, koji se pridružio krivičnomu postupku radi ostvarenja svoga privatno-pravnoga potraživanja.«

Oštećenik je dakle i onaj, proti kome je pokušan kakov zločin ili takov prestup, čiji se pokušaj kažnjava, iako nema nikakve štete. — Nu ovaj oštećenik ne može biti nikada privatni učesnik, jer se ne može pridružiti krivičnomu postupku radi ostvarenja svoga privatno-pravnoga potraživanja, kojega nema. — Već kod ovoga jednoga primjera skače u oči nezgodnost krivičnoga postupka, kada daje sva prava, koja bi prirodno pripala oštećeniku, samo privatnomu učesniku. To je u ostalom mana svih onih krivičnih psotupnika, koji su našem služili kao uzor.

Po § 52. s. k. p.: »Privatni učesnik ima ova prava:

1. da državnom tužiocu i sucu u toku izvidjaja i istrage pruži sva sredstva u cilju pronalaženja krivca ili u cilju potkrjepljenja traženja naknade štete;

2. da razgleda spise; no u toku izvidjaja i istrage samo onda, ako to nije štetno po interese postupka;

3. da stavlja pitanja optuženiku, svjedocima i vještacima, ili da dobije i riječ za vrijeme glavnoga pretresa radi drugih svojih opazaka i da na kraju glavnoga pretresa, poslije završne riječi državnoga tužioca, dobije riječ radi potkrjepljenja svojih zahtjeva, kao i radi podnošenja prijedloga, o kojima hoće da se odluči u presudi. Na glavni pretres se poziva i privatni učesnik uz napomenu, da će se glavni pretres održati ako on i ne dodje i da će se njegov zahtjev pročitati.

Osim toga imade privatni učesnik po § 55. od. 2. s. k. p. pravo, svoju stvar voditi preko opunomoćenika. Po § 225. od. 2. ne smije se isključiti privatni učesnik, — ili kako se tamo kaže: »Oštećenik, koji se pridružio krivičnomu postupku«, — iz zasjedanja, kada se javnost isključi. Po odjeljku 4. istoga §-a on može u tom slučaju takodjer zahtijevati, da se dopusti, da prisustvuju dva lica, koja uživaju njegovo povjerenje.[1])

Nije razumljivo, zašto sva ova prava ne bi mogao imati oštćenik kao takav, zašto mora da se prije pridruži krivičnom postupku, i to radi ostvarenja svoga privatno-pravnog potraživanja, te da se zove privatni učesnik.

Ovaj je izraz ne samo suvišan, nego, kako vidimo kod gornjega primjera, i štetan, jer isključuje iz gornjih prava oštećenika, bar redovito, u slučaju pokušaja i kod takvih kažnjivih djela, gdje nema materijalne štete, ili gdje je ona naknadjena.

Zar je privatno-pravi zahtjev, koji se dade ostvariti i gradjanskom

1) Prividno se daje ovo pravo oštećeniku, ali se tu ima razumijevati isti oštećenik, kao u odjeljku 2., t. j. onaj, koji se je pridružio krivičnom postupku. Oštećenik sam kao takav, nema ni prava prisustvovati, a kamo li dovesti još dva lica svoga povjerenja.

tužbom, u krivičnom postupku tako važan, da o njemu ovise sva prava oštećenikova? Svatko znade iz iskustva, da je oštećenomu u prvom redu stalo do toga, da krivac bude kažnjen, a privatno-pravni zahtjev je kod njega nuzgredna stvar.

To je naročito tako kod bankrotstva, gdje nema ni smisla, da se vjerovnik radi ostvarenja svoga privatno-pravnoga potraživanja pridruži krivičnomu postupku, jer se potraživanja vjerovnika utvrdjuju jedino u stečajnom, a nikada u krivičnom postupku. — Po našem krivičnom postupniku će morati oštećenik ipak da se pridruži sa svojim oštetnim zahtjevom krivičnomu postupku, ako hoće da u slučaju potrebe preuzme optužbu, te da uopće ima sva prava privatnoga učesnika.

Izgleda, da su izraz privatni učesnik, kao i sva njegova prava nestala onda, kada su krivični postupnici prešli sa inkvizitornoga na akuzatorni sistem. Onda su išli predaleko i oštećeniku oduzeli sva gornja prava, jer se za te stvari ima da brine državni tužioc, a oštećenik samo u toliku, u koliko se tiču njegovoga privatno-pravnoga zahtjeva. Pri tome su zaboravili na oštećenika, koji nema privatno-pravnoga potraživanja ili kome je krivac štetu naknadio.. — Nu tokom vremena su primili krivični postupnici instituciju subsidijarne privatne optužbe, te su to pravo priznali opet ne oštećeniku, nego privatnomu učesniku,[2]) — kao da se oštećeniku radi pri tome samo o ostvarenju privatno-pravnoga zahtjeva, i to baš u krivičnom, a ne u gradjanskom postupku. To je pravo privatnoga učesnika sadržano u § 1. i 53. s. k. p.

Kako je krivo, priznati ovo pravo samo privatnom učesniku, a ne uopće oštećeniku, to sam osjetio kod slijedećega slučaja. Jedan mladji čovjek je sjedio na optuženičkoj klupi zbog pokušaja umorstva, počinjenoga time, što je iz revolvera ispalio hitac iz zasjede na jednoga trgovca, ali je tane promašilo glavu i udario u kućni zid. Trgovac, pošto je izjavio, da nije prepoznao učitelja i ne traži oštete, nije ni pozvan na glavni pretres, što je obzirom na gore navedeni § 52. t. 3. s. k. p. sasvim po zakonu.[3]) Da je tome trgovcu bilo stalo do kažnjavanja optuženoga, vidilo se po tome, što je bez obzira na udaljenost suda pristupio na glavni pretres, za koji je saznao od svjedoka.

Ovaj čovjek, koji malo da nije platio glavom, nije imao nikakvih prava na glavnom pretresu, te za slučaj, da je državni tužioc odustao od optužbe, ne bi imao prava, da preuzme optužbu, jer se u smislu § 295. od. 4. s k. p. može pridružiti krivičnom postupku samo do početka glavnoga pretresa, a i to samo onda, ako stavi privatno-pravni zahtjev. S istoga razloga ne može imati ni zastupnika. §§ 55., 28. t. 6., 48. i 214. govore samo o zastupniku privatnoga učesnika, a nijedan o zastupniku oštećenika.

On nema gornjih prava iz § 52. s. k. p., njega ne će sud ni obavijestiti, ako prije početka pretresa državni tužioc odustane od optužbe u svrhu, da može održati otpužbu na snazi izjavom u roku od tri dana. U smislu

[2]) Iz § 6. od. 5. s. k. p. se čini, kao da se privatni učesnik kao takav smatra tužiocem, a kao takav opet strankom po od. 1. Nu to vrijedi samo za slučaj, ako drž. tužioc kod krivičnih djela, za koja se goni po službenoj dužnosti, ne će da preuzme gonjenje ili odustane od njega i privatni učesnik kao tužioc stupi na njegovo mjesto.

[3]) Istražni je sudac napisao na koncu preslušnoga zapisnika oštećenika: »Krivičnomu se postupku pridružujem, a oštete ne tražim«. — Ovo nije u skladu sa gornjim pojmom privatnoga učesnika po § 6. s. k. p. Oštećenik se može pridružiti krivičnomu postupku samo radi ostvarenja svoga privatno-pravnog zahtjeva.

§ 219., s. k. p. ta obavijest ide samo »oštećeniku, koji se je krivičnomu postupku pridružio«, t. j. privatnomu učesniku.

Oštećenik kao takov ima po s. k. p. samo pravo, da podnese krivičnu prijavu, što može u ostalom svaki čovjek kod delikta, koji se goni po službenoj dužnosti (§ 90.). Po § 295. on ima pravo, da bude obaviješten, po sudu o tome, da se pokreće ili da je u toku krivični postupak, ako bi bilo sumnje, da li on to zna. Po § 44. od. 2. mora ga državni tužioc obavijestiti, ako je odbacio prijavu bez daljih izvidjaja ili po izvršenju ovih. Tu oštećenik naime eventualno nije još imao prilike, da se pridruži krivičnomu postupku radi ostvarenja svoga privatno-pravnoga potraživanja. — Po § 49. može tražiti izuzeće koga člana državnog tužioštva.

Od. 5. § 269. kaže: »Tužilac i oštećenik imaju pravo, da se osvrnu na odbranu, no posljednja riječ pripada svakako optuženomu«. Tu izgleda, kao da to pravo pripada oštećeniku kao takvomu. No to ne stoji, jer bi to bilo u protuslovlju sa § 52. od. 3. i sa prvim odjeljcima § 269. Pod izrazom »oštećenik« ima se dakle razumijevati isti oštećenik, koji je spomenut u odjeljku 3., naime onaj, koji se je pridružio krivičnomu postupku, t. j. privatni učesnik. Isti je slučaj u §§ 297., 298., 299., 300.

Iz okolnosti, što naš sudski privični postupnik daje prvo spomenuta prava samo privatnomu učesniku, t. j. onome oštećeniku, koji se je radi ostvarenja svoga privatno-pravnoga potraživanja pridružio krivičnomu postupku, slijedi, da oštećenik ne može da nastupi kao privatni učesnik, ako mu okrivljeik isplati, ili za njega kod suda položi onu svotu, koju je označio kao svoje privatno-pravno potraživanje.[4]) Ako dakle državni tužioc odustane od progona, ne može oštećenik da ga preuzme kao supsidijarni privatni tužioc, pošto se sada ne može više pridružiti krivičnomu postupku sa svojim privatno-pravnim potraživanjem, jer je ovo podmireno. Logika i dosljednost zahtijevaju, da čak i ovoga supsidijarnoga privatnoga tužitelja lišimo toga prava, koji je progon već preuzeo, ako mu okrivljenih iza toga isplati ili za njega kod suda položi njegovo potraživanje.

Sve ove nezgodnosti ne postoje u madjarskom krivičnom postupku, jer on daje sva gornja prava, koja kod nas ima privatni učesnik, jednostavno oštećeniku, što je najprirodnija stvar.

Kod nas mora oštećenik, ako hoće da ima ta prava, eventualno umjetno da postane privatnim učesnikom. Recimo, da on nema nikakve štete, niti mu može sud po privatnom pravu dosuditi išta. Ipak će moći postati privatni učesnik, ako jednostavno dade u zapisnik izjavu: »Tražim 2000 D i tim privatno-pravnim zahtjevom pridružujem se krivičnomu postupku.«

U tom slučaju on će moći preuzeti supsidijarno optužbu, optuženi će biti osudjen, ako je kriv, samo će sud oštećenika odbiti sa njegovim privatno-pravnim potraživanjem. Osim ako sud dodje do uvjerenja, da oštećenik nije ni imao prava pridružiti se krivičnomu postupku, jer nema privatno-pravnoga potraživanja.

To je baš najbolji primjer, kako nema smisla, pravo supsidijarne privatne optužbe dati samo privatnomu učesniku zato, jer se je pridružio krivičnomu postupku sa svojim privatno-pravnim potraživanjem.

[4]) Ovo naime mora po § 295. od. 3. točno naznačiti i to do početka glavnoga pretresa.

Funkcije odvjetničkoga i sudačkoga poziva u pravnoj državi

Napisao dr. Boschi Ivo, sudac okružnoga suda u Subotici.

U svim kulturnim državama osnova njihove organizacije počiva na pisanim zakonima, koji za svako djelovanje čovjeka u svim onim raznim granama njegovih životnih potreba i baš za njega kao pojedinca i za sve od njega stvorene skupove ljudi i za sve one mnogobrojne i raznostrane čovječje ustanove propisuju i uredjuju jedan odredjeni stalni postupak, te u tim svojim raspoloženjima nikako ne dozvoljavaju, da čovjek bilo što, što bi moglo biti od uticaja na njegova bližnjega, samovlasno poduzme, nego da u svim svojim djelovanjima sve svoje radnje dovede u sklad s onim načelima i raspoloženjima, koje je vrhovna državna vlast kao izljev volje cjeline proglasila i zakonima utvrdila.

Potrebu i važnost pisanih zakona za svakoga gradjanina osjetio je čovjek odmah netom je počeo društveno da živi. Tim časom morao je on uvidjeti, da će tek onda moći uspješno općiti sa svojim bližnjim, s njime saradjivati, slobodno se kretati u ljudskom društvu i poduzimati sve one razne pokrete svoje volje i duha, ako bude tim zakonima poučen u svojim postupcima, ako preko istih bude ukazan jedan odredjeni pravac, kojim će imati da djeluje, te ako mu najposlije budu označeni i organi, pred kojima će on iznijeti svoje žalbe u slučaju, kad bi postupak njegova bližnjega bio u suprotnosti sa zakonskim naredjenjima. Ovu sigurnost, dakle, uspjeha u svim ljudskim djelatnostima mogli su dati čovjeku samo pisani zakoni, kojima je za sve raznostrane radnje pojedinaca propisan stalni postupak, dotično utvrdjen im odredjeni učinak. Stoga je svakako od zamašite važnosti onaj trenutak, kada je čovjek nakon ispitivanja svih svojih raznih potreba, koje je osjećao i nakon što se upoznao sa njihovom biti, za sve te pronadjene potrebe postavio nekoja odredjena načela i po istima sastavio ona pismena raspoloženja, koja su točno toli pojedincu koli svim pojavama ljudskoga života i raznim od njega stvorenim ustanovama označila svakoj djelokrug njihova djelovanja.

Postavljena načela, izražena u pisanim zakonskim raspoloženjima, i ako prihvaćena i proglašena od najveće državne vlasti, ne bi imala sama po sebi svoju praktičnu vrijednost u ljudskom društvu, i ne bi mogla sama po sebi imati nikakove koristi za pojedinca i time za cjelokupni društveni život, kada se državna vlast dalje ne bi pobrinula, da stvori nekoje ustanove, koje će preko svojih organa autoritativno tim postavljenim apstraktnim normama dati života u svakom onom slučaju, kada se bilo kada i bilo kome pojavi potreba, da zatraži njihovu pomoć. Pojedinac naime sa samim proglašenjem tih norma još ne bi bio u ničem osiguran, kad ne bi bio mogao da u svakome onom slučaju, kada bi neko dirnuo njegova zakonom zajamčena prava, dotično kada bi netko na njegovu štetu prekoračio svoj djelokrug, zatraži od državne vlasti zaštitu i autoritativno primjenjivanje onih propisa, koje je ona proglasila, i kada mu ne bi bio označen odredjeni forum, kojemu će se on obratiti i koji će po istima taj spor ispitati i konačno

ga tako riješiti, da će se njegova presuda imati i prisilnim sredstvima protiv svakoga prestupnika da izvrši.

Jasno je dakle, da su samo ovi organi, koji su od državnih vlasti pozvani, da joj pomažu pri primjenjivanju i nadziranju pisanih zakona, onaj čimbenik, koji tim u njima izraženim načelima podaje život i snagu, i da su oni faktični izvršitelji one volje cjeline, koju su odgovorni voditelji državnog uredjenja u istima označili sa željom, da se ljudsko društvo uobliči i krene jednim odredjenim pravcem.

Pošto sva postavljena načela od državne vlasti u pisanim zakonima teže, da osiguraju svim članovima ljudskoga društva mir i zadovoljenje svih opravdanih potreba i da u svim granama života zajamčuju svakomu gradjaninu ista prava, jasno je, da su funkcije onih organa, koji imaju da izravno primjenjuju te zakone, dotično onih, koji imaju da tu saradjuju i vode nadzor na svim djelovanjem pojedinca, te da dovode njegov život u sklad sa voljom općenitosti, izraženom u pisanim zakonima, od neizrecive važnosti. Ovim funkcijama, kojima se promiče nastojanje oko dobrostanja pojedinca, a time i cjeline, ujedno se provodi ideja pravednosti prema svakomu članu ljudskoga društva, koja treba da je i kamen temeljac i najuzvišeniji cilj pravne države.

Funkcija, oličena u načelu neumoljivoga primjenjivanja pravde prama svemu i svakome, motorna je snaga ispravnog tečaja čitavoga društvenog organizma. Njeno nastojanje, da u svakom slučaju dovede do izražaja načelo pravde, jača i učvršćuje pravnu sigurnost, na kojoj se samo mogu graditi i razvijati pravne države. Ako je doista »justitia regnorum fundamentum«, to je »aplicatio iustitiae fundamentu vitae et prosperitatis rei publicae«, jer je ona u pravnim državama jedino istinsko jamstvo, da će se pravda, izražena u pisanim zakonima, od organa, koji su od državne vlasti stvoreni i pozvani, faktično u praksi i sprovadjati.

Budući da dobro stanje cjeline ovisi isključivo o primjenjivanju i dijeljenju pravde, i o stvaranju pravne sigurnosti preko zato pozvanih organa vlasti, jasna nam je odmah slika o zamašitosti funkcije svih tih organa, i baš sudstva, koje taj vrhovni državni cilj po zakonima sprovadja, i odvjetništva, koje ga potpomaže i dalje svojim pravnim savjetom i ličnim nastupom posreduje, da pojedinac ,koji se na nj obraća, dodje do svojih zajamčenih a ugroženih prava, i da se za njega od svih državnih vlasti zakonom utvrdjena pravda primijeni.

Sudstvo kao pretstavnik i zaštitnik pravde mozak je državnog organizma; ono je faktično čuvar svih onih društvenih institucija i tekovina napretka, na kojima počiva čitavo ljudsko društvo. Preko njega se vrti društveni život; ono sa svojim bivstvom nevidljivo zajamčava normalni tok svim ljudskim aktivnostima; ono svakome označuje njegov djelokrug, svojim ugledom ulijeva u svakoga poštovanje načela, izraženih u pisanim zakonima, upozorujući na posljedice prestupnoga postupka.

Život je raznostran i kod svakoga pojedinca različit, pak je jasno, da i postojeći zakoni sami po sebi ne mogu pojedinca da udovolje. Zato je potrebit jedan organ, t. j, sudac, koji će, ispitujući svaki pojedini slučaj, imati

da pravdu u praksi provodi, i to ne samo slijepo primjenjujući apstraktne propise, nego tako da ove uzima samo kao vodiče, po kojima pravda, za kojom svaki povrijedjeni čežne, dolazi i u specijalnom slučaju do faktičnoga izražaja.

Za ovakovo djelovanje potrebito je, da se sudac upozna sa bivstvom sudstva, da temeljito prouči njegovu unutrašnju sadržinu, i da dobro ocijeni onaj rad, koji će imati da razvija na tom svojem položaju. On će odmah uvidjeti, da mu je za ispravno vršenje te funkcije u prvom redu potrebito duboko poznavanje čovječje psihe sa svim njenim osebinama; da mu je potrebno proučiti postanak, razvitak i sastav kulturnih društvenih tekovina, koje je čovjek tokom vijekova gradio i sagradio, kao i svih onih raznih ustanova, od kojih se današnje društvo sastoji. Tek kada on bude ispitao čovjeka, njegovu posrednu i neposrednu okolinu, njegov život sa svim njegovim pobudama, njegov stav i odnos prema bližnjima, kada bude upoznao sebe i svog bližnjega sa svim njegovim dobrim i zlim sposobnostima; kada bude ispitao proizvode čovječje aktivnosti na svim poljima društvenoga života i kada sve ovo bude doveo u vezu sa pisanim zakonima, tek onda će moći ispravno shvatiti unutrašnju sadržinu onoga položaja, kojeg se je prihvatio, tek onda će moći da tu svoju visoku funkciju dijelenjem pravde savjesno vrši, i da tako bude na visini svoga položaja. Državna vlast pak će imati samo tada jamstvo, da će se i pravda po postojećim zakonima primjenjivati i sprovadjati i da će pojedinac za svako svoje djelovanje naći u sudstvu pravnu sigurnost. Samo ovakovom ocjenom biti sudstva je moguće shvatiti njegovu zamašnu vrijednost po društveni život i čitavo njegovo dobrostanje i napredak, te odluku državne vlasti, da baš radi osiguranja društvenoga mira i napretka tu instituciju i stvori.

Medjusobni život ljudi, njihovo zajedničko nastojanje, da svim svojim djelovanjima dadu jedan biljeg sigurnosti i povjerenja, potaklo je prama spomenutim pogledima najvišu državnu vlast, da proglašenjem apstraktnih pravnih propisa olakša svakomu gradjaninu njegov stav i postupak u svim onim raznim položajima, u koje će ga život dovesti i koji će mu tada unaprijed pokazati posljedak njegova djelovanja. A jer je život, kao što smo gore naveli, raznostran i njegovi činioci uvijek različiti, zakonodavac je preko apstraktnih zakona, postavivši u istima samo nekoja stanovita načela, prepustio ispravno ocjenjivanje tih načela u svakom pojedinom slučaju po njemu stvorenoj instituciji sudstva, koja će ta apstraktna načela u svakom pojedinom slučaju snagom ispravne ocjene ispitivanja i razmatranja valjano u život sprovoditi. Organi su dakle sudstva faktično ona lica, koja primjenjujući apstraktne pravne propise na specijalne pred sudom iznesene slučajeve, od istih sastavljaju jedno živo pravno tijelo nadahnuto duhom pravde.

Pošto je dakle primjenjivanje pravde težak i obzirom na ugled same države veoma važan posao, jer se s jedne strane postojeće apstraktne pravne norme moraju u konkretnom slučaju specijalizirati, a s druge se pak strane taj jedinstveni slučaj mora riješiti tako, da bude sačuvan ugled države preko ispravnoga primjenjivanja pravde i da tako pojedinac dodje do tražene pravne zaštite, jasno je, da se je uz taj organ, koji ima da pravdu pronadje i dijeli, a radi još jačega jamstva pri tom njegovom djelovanju, morala stvoriti jedna sudstvu ravna institucija, t. j. odvjetništvo, koje, snabdjeveno u cijelosti jednakom pravnom naobrazbom, ima posredovati za svakoga gradjanina pri traženju pravde, dotično potpomagati suca, da ispitujući pažljivo i savjesno svaki sporni slučaj pronadje i utvrdi njegovo traženo pravo.

Prema ovome dakle, moramo zaključiti, da je i odvjetnički poziv od osobitoga značaja za razvitak društvenoga života. U koliko je zadatak sudstva u prvom redu, da preko važećih zakona, ispitujući svaki pojedini slučaj, koji mu se na rješavanje donosi, autoritativno obilježi ispravni postupak svakoga gradjanina, dotično utvrdi njegova prava, u toliko je odvjetničko zvanje tu, da, predočivši sucu taj pojedini slučaj, iznese mu ga svestrano u svim njegovim pojedinostima i da mu dade mogućnost još jače i bolje ocjene, — a dalje, da kao savjetodavac u pravnim postupcima olakša svakomu gradjaninu sprovadjanje i obranu njegovih prava. — Ovakovo djelovanje ovih dvaju čimbenika pravde u usporednim smjerovima i sa jednim te istim ciljem, daje gradjanima baš mogućnosti, da se njihovi sporovi, odnosno njihova prava svestrano ispitaju i da se onda nakon iznašanja svega onoga, što je za rasvjetlenje spora potrebito, dodje do onoga konačnoga cilja, t. j. do primjene pravde, i dalje da im se omogući vršenje i uživanje svih onih dobrobiti, koje su im u zakonima zajamčene. Premda je sudstvo isključivo državna institucija, a njegovi organi javni namještenici, postavljeni upravo u svrhu primjenjivanja pozitivnih zakona, te njihova rješenja zaodjenuta prisilnom egzekutivnom snagom u slučaju neudovoljenja njihovom dispozitivnomu nalogu, ipak se ni odvjetništvo po svojoj biti ne može smatrati naprosto privatnim zvanjem, nego baš protivno: ono se, kao što je u našem odvjetničkom zakonu utvrdjeno, mora smatrati zanimanjem javnoga značaja i poretka, — dakle takovim, koje po svome položaju i radu ima u prvom redu da služi javnome interesu. Taj se javni interes mora imati u prvom redu u vidu, i stranka, koja se obraća odvjetniku i od njega traži pravnu potporu, mora znati, da će odvjetnik u prvom redu imati da zaštiti samo njene zakonom osnovane interese i prava. — Zato odvjetnik, koji ima da postupa u interesu stranke, koja ga je na odredjeno djelovanje ovlastila, svojim radom izvršava više nego samo jedan rad, koji je vezan za njegovu egzistenciju; on faktično svojim posredovanjem pribavlja za svoju stranku zaštitu nekojih prava, koja se nalaze izražena u pozitivnim zakonima, i s tim svojim postupkom traži za svoju stranku primjenu pravnih propisa. Pozivajući se na postojeće zakone, razlažući svoje pravno stanovište, reagirajući na postupke sudske vlasti i realizirajući njena prava, on s čitavim svojim radom i nastojanjem hoće da se za nju primijeni pravda, dotično da njeno traženo pravo dodje do izražaja i pobjede.

Sudstvo i odvjetništvo preko ovakove njihove funkcije vrše zamašiti uticaj na razvitak čitavoga društvenoga života, jer oni svim ljudskim djelovanjima davaju podstreka u uvjerenju, da će svi njihovi opravdani napori imati i zasluženi učinak i pravnu zaštitu, pak stoga o njima i zavisi pravilno funkcioniranje čitave državne mašine.

Pošto je društveni poredak sa svim svojim ustanovama i živim bićima, koji u njemu djeluju, živi organizam, koji je podvrgnut svim onim pri-

rodnim zakonima kao i svako pojedino živo biće, ne mogu pisani zakoni, ma kako vidovito sastavljeni, da zahvate sve one jedinice, koje će nov život donijeti, pak zato nikako ni ne mogu da propisuju jedan kalup, koji će se imati svugdje i svagda za svaku od njih u svako doba da potpuno primjenjuje.

Pošto su pak ovi zakoni sastavljeni samo na osnovu nekojih načela, koja u jedan odredjeni smjer na razna polja ljudske djelatnosti žele da upute čovječji postupak, to oni mogu da budu samo generalne naravi, a ne mogu da sami po sebi rješavaju sva ona pitanja i sporove, koji će u novo nastalim prilikama da iskrsnu. — Za ocjenjivanje ovih prilika i za rješavanje eventualno nastalih sporova je potrebito dakle postavljanje takovih organa, koji će, savjesno i svestrano ispitujući ta prava i sporove, na osnovu tih načela oličenih u zakonima donijeti zadovoljujuće rješenje. Ovi organi ne će smjeti dakle pri utvrdjivanju traženih prava i rješavanju pred njih iznešenih sporova, imajući u vidu te zakone, da ih slijepo i doslovce primjenjuju, nego će po načelima, koja su služila kao poticaj i osnova zakonodavca, da i taj posebni slučaj po istima riješe.

Funkcija dakle i sudačkog i odvjetničkoga poziva nije samo ta, kao što se to pogrješno misli, da sudac ima jednostavno u svakom slučaju da primijeni jedno zakonsko naredjenje, koje se za svaki slučaj nalazi ubilježeno u pozitivnim zakonima, a odvjetnik s druge strane da mora uvijek obzirom na svoje zanimanje da zastupa i brani svako stanovište i svaku želju koju mu stranka iznese. — Zastupanje ovakovoga pogrješnoga stanovišta moguće je jedino s razloga, što se ne poznaje ni bît zakona ni bît funkcije onih organa, koji imaju te zakone u praksi da primjenjuju. Iz ovog nepoznavanja izvadjaju se dalje i krivi zaključci, jer, držeći se tog mišljenja, stvara se uvjerenje, da jedino dobri pisani zakoni mogu da nadju rješenje i lijeka svim onim sukobima i zlu, koji se osjećaju u društvenom organizmu, pak se pogrješno misli, kad se takovi dobri zakoni donesu, da će prestati eo ipso i ono zlo, koje se je osjećalo.

Kada bi doista tako bilo, onda bi sudački položaj bio samo slijepo oružje zakona, ličnost suca ne bi nikada mogla da dodje do izražaja, on ne bi nikada bio u stanju da mrtvim slovima zakona dade duh, nego bi morao bez ikakvog promišljanja, da, prelistavajući zakonska naredjenja, traži potrebiti slični slučaj i da ga tada utvrdi i primijeni. Odvjetnik pak bi bio samo prosti posloprimac, koji bi imao da samo za honorar, a bez ikakovih obzira, okretno izvrčući pravi smisao zakonskih propisa, pozivajući se prama potrebi na bukvalni slog zakona, na gramatičko tumačenje, na analogiju, na argumente a contrario, na ekstenzivno i striktno tumačenje zakona itd. itd., da svom mogućom dijalektitom i smicalicama iznese pred vlast sva tako skalupljenja i izvrćena razna zakonska naredjenja, pa da ih vješto dovede u sklad za opravdanje stanovišta svoje stranke, i da tada svim tim sredsvima nastoji, da uvjeri svaku vlast o ispravnosti takova njegova stanovišta, tobože osnovanoga na zakonu, i da traži, da mu se isto od njih sankcioniše. To bi bilo mehaničko i sofističko igranje paragrafima bez višega etičkoga duha.

Ove su funkcije medjutim po svome sastavu nešto sasvim drukčije. Kad se prema gore navedenomu postavimo na ispravno stanovište, da je cilj

vrhovne državne uprave, da zastupa interese sviju članova ljudskoga društva i da njihov život u istome učini što prijatnijim i zadovoljnijim, onda se mora iz toga izvesti logični zaključak, da su baš ti organi postavljeni tu, da budno paze na svaki postupak pojedinca i da ne dozvole, da se željeni sklad i dobrostanje od nijednog gradjanina ne poremeti, nego da dodje do punoga izražaja ona želja vrhovne državne vlasti, da pravda svagdje i protiv svakoga pobijedi.

Zamašitost funkcija ovih dvaju staleža i veliki uticaj i posljedice, koje one svojim radom i postupkom imaju za razvitak čitavoga društvenoga života, potaklo je državnu vlast i baš u svrhu, da njima olakša izvršenje njihovih poziva, da im zakonom zajamči neka osobita preimućstva, koja ne uživaju ostali staleži, u uvjerenju, da će oni baš ta preimućstva isključivo upotrijebiti u interesu boljega primjenjivanja pravde, a ne da će ih iskoristiti u svoje samovoljne i neetičke ciljeve.

Moderno zakonodavstvo, polazeći sa ispravnoga gore označenoga gledišta, da zakoni sami po sebi ne mogu da rješavaju apstraktnim odredbama sve društvene probleme, nastoji, da suca u primjenjivanju zakona oslobodi od svake stege, koja bi ga vezala na strogi slog zakona, pak je htjelo da sudac baš tome zakonu dade svoj duh prama onomu slučaju, koji će on imati da riješi, i da ga tako oslobodi od strogosti zakonskih propisa i kao državnoga činovnika od svakoga uticaja njegovih pretpostavljenih vlasti, pak je za njega zakonom utvrdilo sudsku neodvisnost. Ova neodvisnost ne sastoji se u tome, da se sudac može po svojoj volji uvijek udaljivati od pisanih zakona, već protivno, ona ga još jače veže na još strožu primjenu, ali naravno ne tih pisanih zakona, nego pravde u konkretnom slučaju, što pisani zakoni nisu nikako u stanju, da ju predvide i stvore.

Ova neodvisnost naime daje mu mogućnost, da bolje i slobodnije ispita cio konkretni slučaj u duhu zakona i da ponudjene dokaze bez primjene nekoje matematike po svojem najboljem uvjerenju ocijeni. Ona dakle hoće da sudac svaki slučaj individualizira, da ga riješi samo u duhu zakona, što bi on teško postigao, kada bi neprestano u svojoj ocjeni bio vezan nekim imperativnim zakonskim raspoloženjima.

Moderno zakonodavstvo pak, propisujući autonomiju odvjetničkome pozivu, dalo mu je to preimućstvo ne jedino zato, da odvjetničke komore štite samo materijalne, staleške interese svojih članova, i to obzirom na njihov visok položaj, koji oni u društvu zauzimaju, nego u prvom redu zato, da nadziru da njihovi članovi u svakome slučaju primjenjuju ona velika etička načela, za koja je ta institucija i stvorena, t. j. da odvjetništvo u državi bude savjesni pravni savjetodavac svim gradjanima u svim njihovim djelovanjima i da ono taj poziv savjesno vrši, te da bude lojalni pomoćni organ sudstva.

Kada promotrimo u praksi funkcioniranje ovih pravosudnih organa, utvrdit ćemo, da odgovorne vlasti ne vode veliku brigu o točnom sprovadjanju onih načela, koja su iste rukovodila, kada su te organe stvorile i postavile, i da se faktično u mnogome otstupa od onoga postupka, koji bi morao biti odlučan pri izbiranju tih organa, gdje bi morali uvijek da budu

odlučni njihovi moralni i stručni kvaliteti, i da se samo ovakovima dade mogućnosti, da vrše ovu veliku funkciju. Uslijed ovakovog postupka nije ni čudo, ako ti organi u praksi ne donašaju uvijek one posljetke, koji su tako željeni od cjeline, pa ako uslijed toga ni najbolji zakoni ne postizavaju onaj učinak, koji se od njih očekuje. Ove okolnosti pak doprinašaju u mnogome, da se koči pravilan razvitak državnoga života na štetu ugleda države i interesa cjeline. Odgovorni organi naime smatraju da je za uredjenje normalnoga društvenoga života korisnije u svim slučajevima donašanje dobrih i konciznih zakona, nego postavljanje onih, koji imaju u praksi iste da primjenjuju, dotično da iste tumače i rukovode. To je medjutim sasvim krivo, jer i ako su nesumnjivo za napredan razvitak državnoga života dobri zakoni neophodno potrebiti, ipak je pri dijelenju pravde i tumačenju zakona važniji onaj čimbenik, koji zakone primjenjuje odnosno njima rukovodi, nego samo postojanje dobrih zakona. Zakoni se naime ne mogu sami od sebe primjenjivati. Duh i način njihove primjene i shvaćanja je odlučan, jer jedino od te njihove primjene i shvaćanja ovisi njihovo djelovanje. Ako im sudac svojom spremom i odvjetnik još i svojom etikom ne uliju ispravni duh odnosno ne shvate njihovu bît, onda ni najbolji zakoni ne donose željeni posljedak, dok obratno uz dobru primjenu i najlošiji zakoni mogu da donesu koristi, jer će dobar sudac i savjestan odvjetnik uvijek naći načina, da i preko lošega zakona ispravnim njegovim tumačenjem i shvaćanjem dovedu pravdu u svakom slučaju do pravoga izražaja.

Reasumirajuć dakle sve ovo, mi ne moramo da shvatimo zakone kao jedini skup prinudnih propisa čitave društvene pravde, kao jedini i apsolutni regulator zdravog društvenog poretka, jer oni nikako nisu u mogućnosti, da uvijek i u svakom slučaju točno i jasno označe čovjeku način njegova djelovanja i postupka i da mu svojim propisima ukažu put izlaza iz svakog položaja, u koji su ga prilike dovele.

Ovim zakonima može da dade pravilnu primjenu i da ih naďahnu njihovim pravim duhom samo sudski i odvjetnički poziv. Pravda i društveni poredak ovise vrlo mnogo od uporednoga ispravnoga, savjesnoga i brižljivoga rada tih dvaju poziva, jer su oni faktično čimbenici, koji stvaraju sklad izmedju apstraktne pravde, izražene u zakonskim propisima, i one, koja se od njih traži, dotično one, koja se pred njih iznosi na rješavanje. Pošto je pak ovakova funkcija, kao što smo gore naveli, od neizrecive važnosti za napredak čitavoga društvenoga života i za ispravno funkcioniranje čitavoga državnoga stroja, jasno je, da oba ova poziva pri svojem djelovanju moraju da budu snabdjeveni kvalitetima visokoga kalibra, i to baš sudstvo odlikom visoke obrazovanosti i životnoga iskustva, a odvjetništvo povrh toga i pedantnom savjesnošću i visokom etikom pri davanju pravnih savjeta i uputa onima, koji se na nj obraćaju.

Jedino kada svi organi ovih dviju funkcija dostignu tu visinu, moći će oni da s punim pravo uživaju u cijelosti onaj ugled i poštovanje, koje su im zakoni zajamčili. Njihova će funkcija tada donijeti i onaj željeni red i blagostanje pojedincu, a preko njega procvat i samoj državi, jer će svako osjetiti, da je doista u pravnoj državi, gdje se na svakom koraku njegova djelovanja ljubomorno gaje i pravda i pravna sigurnost.

Pobačaj se mora strogo kazniti

U svojoj knjizi »Uzroci zločina« sam već pred 20 godina napisao ovo: »Još je jedan zločin, koji ima svoj izvor u surovosti, a silno nam tamani narod. To je pobačaj. Pobačaj je ljuta rana našega naroda. Badava se borimo protiv doseljivanja tudjinaca, ako ne podižemo svojega elementa. Badava su stupci u novinama puni jadikovaka i tužaba, da prodiru stranci u najplodnije krajeve naše domovine, dok kćeri našega naroda ne radjaju djece, dok utamanjuju plod svoj pod vlastitim srcem, jer ne će da imaju djece, jer su im djeca teret, jer ne će, ako više puta porode, imati tako lijepoga struka, jer ne će moći u kolo.

Kada idete u nekojim našim krajevima sokacima, u kojima stanuju Hrvati i Srbi, vidite vrlo malo djece , a okrenete li u sokak, u kome stanuju Nijemci, sve vrvi djecom. Tko je kriv ovoj našoj nesreći? Tko je kriv tome, da će za nekoliko pokoljenja i one ulice, koje danas pripadaju Hrvatima i Srbima, pripadati Nijemcima?

Mi sami smo tome krivi. Iz surovosti, taštine i neznanja za jedinu pravu sreću života, a to su djeca naša, uništavamo vlastiti plod svoj. Ne znamo, da nam je sveta dužnost čuvati ognjišta, koja su krvlju obranili i namrli nam djedovi naši. Ne gledamo mi na vlastitu korist, nego iz surovosti i sklonosti za gizdom i užitkom uništavamo vlastitu budućnost. Ova je surovost, ako je moguće, još gora nego li ona, iz koje potiču zločini protiv života i zdravlja, jer ona potiče redovno iz pijanstva, a ova provaljuje trijezno i promišljeno; ona uništava samo sadašnjost, a ova i budućnost naroda.«

U novije doba zapljuskiva nas val zapadnjačke nastranosti, koja zahtijeva zakonsku dozvolu pobačaja. Dne 8. svibnja prošle godine obdržavan je u Ljubljani zbor ženskih društava, na kome se raspravljalo o aktuelnim pitanjima ženskoga pokreta, naročito o § 171. krivičnoga zakona (pobačaj). Žene su istakle, da preveliki broj radjanja ide na šteitu društva i naroda, pa da je u interesu države i narodnoga zdravlja, da se donesu moderni socijalni zakoni u tom pogledu. Na kraju je izglasa rezolucija, u kojoj se traži, da se § 171. krivičnoga zakona izmijeni i da u izvjesnim slučajevima otklonjenje radjanja ne bude kažnjivo. (»Politika« od 9. svibnja 1933.).

U »Politici« br. 3—4 od god. 1934. str. 152. i sl. napisao je gosp. Ljubiša P. Stokić, sudac u Guči članak »Da li treba dozvoliti legalni pobačaj? Povodom jednog velikog socijalnog i narodnog zla.« Gosp. pisac u tom članku utvrdjuje, da se već i na našem selu računa, osobito otkad je nastala ekonomska kriza, sa ekonomskim mogućnostima porodice, te mnoge naše vrsne rotkinje nastoje, da se otresu bremenitosti i začetka, da porodica rodjenjem novoga djeteta ne zagazi u još teže ekonomsko stanje. Šta se sve ne radi, da se otstrani plod i da se prekine trudnoća. O njima se i ne misli.

Posljednjih mjeseci to baratanje uzelo je ogromne razmjere i širi se kao neman crna i zlosutna, postaje veliko zlo, koje prijeti, da zagadi naše lijepo selo. Samo za četiri mjeseca u brdskim krajevima Dragačeva desila su se mnoga teška oboljenja. Veliki broj tih žena je umro uslijed infekcija od otrovanja krvi ili uslijed gubitka krvi.

Motiv je uvijek jedan te isti: ima jadnica mnogo djece najmanje petero, često desetero, pa joj dotužilo, kako sve više žgaljave, kržljaju i bliede zbog hrdjave ishrane. Pobačaj se dogadja krišom, jer je krivično djelo po § 171. k. z.

Prema tome postavlja gosp. pisac pitanje, da li treba da se ova odredba krivičnoga zakona provodi u svoj strogosti ili da se donekle preinači, t. j. da se u izvjesnim slučajevima dozvoli pobačaj uz ljekarsku intervenciju, čime bi se spasila mnoga majka sitne dječice. Kako se iz navedenog mišljenja gosp. pisca jasno razabira, imao bi se dozvoliti zakonom pobačaj u svim slučajevima, kada siromašna seljakinja imade već petero ili više djece, te će joj svako dalje dijete siromaštvo još povećati.*)

Ja ovoga shvaćanja niti zbora ženskih društava u Ljubljani niti gosp. Stokića ne razumijem. Već stari Rimljani postaviše pravno pravilo: »Nasciturus pro jam neto habetur, cum de eius commodis agitur«. Prema tomu se dijete u utrobi materinoj smatra kao da je već rodjeno, kada se radi o njegovim probicima. I doista dijete živi u utrobi materinoj. Pobaciti nije ništa drugo nego usmrtiti to živo dijete. Pravo i dužnost je liječnika usmrtiti to dijete u utrobi materinoj samo onda, kada se ne mogu spasiti i majka i dijete. Samo tada je prirodno i pravedno, da se žrtvuje dijete radi spasa majke. — Pobačaj se od iskona smatra zločinom protiv života, zločinom protiv društva i naroda. Evo samo jednog primjera iz naše prošlosti:

Dne 17. prosinca 1499. osudio je gradski sud u Zagrebu Doroteu, kćer Kuzme iz Otoka, na smrt utapljanjem, jer je pobacila dvojke. Bila je sirotica a djeca začeta vanbračno.

Kada bismo prihvatili argumentaciju gosp. Stokića, dozvolili bismo danas i zakonitim smatrali ono, što su naši predji smatrali tako teškim zločinom, da su ga kaznili kaznom smrti, jer je u ovom slučaju najveća sirotinja bila razlogom pobačaja. A kod vanbračne djece dolazi još i sramota, u koju padaju i vanbračna mati i njeno dijete. Mi vrlo dobro znamo, kako društvo gleda s prezirom na vanbračnu majku i njeno dijete, koje naziva »kopiletom« ili »fačukom«. Prema tome shvaćanju bi najveći dio vanbračnih majki imao pravo, da pobaci plod utrobe svoje, jer su to redovno najveće bijednice: služavke, konobarice i druge radnice.

Dijete je najveće dobro ne samo majčino nego i naroda i države. Radi toga i stoje djeca po čl. 21. ustava kraljevine Jugoslavije pod zaštitom države. Zdrave, jake, otporne muškarce i žene radja samo selo, koje neprestano pomladjuje sve naše gradove, čije pučanstvo rijetko preživljuje više od dva tri pokoljenja.

Naša domovina je prostorom jednaka Italiji, na čijem teritoriju živi preko trideset milijuna stanovnika, dok je nas jedva četrnaest milijuna, ma da je naša domovina daleko plodnija od Italije. Iz toga nedvojbeno slijedi, da se mi ne trebamo bojati još dugo prenapučenosti i da je protiv životnih interesa našega naroda svako smanjivanje poroda.

Nama treba samo sustavno provoditi unutrašnju kolonizaciju našega naroda iz neplodnih krajeva, koji obiluju zdravom, jakom, energičnom djecom u plodne krajeve, u kojima svega ima u obilju — samo djece nema. Neka se sve naše banovine u tom pogledu ugledaju u Savsku banovinu, pak ćemo i u tom pravcu koraknuti snažnim korakom naprijed.

Već je veliki grčki umnik Platon kazao, da ne valja ograničavati radjanja djece, jer nikada ne znamo, koje će dijete, kada odraste, pretećи druge svoje savremenike umom, energijom, zdravljem i ljubavi svojom spram bližnjega svoga. Kada bismo zakonito dozvolili pobačaj, dogodilo bi se u mnogo slučajeva, da bi se u utrobi materinoj usmrtilo upravo ono dijete, koje bi bilo od velike koristi narodu i domovini te čovječanstvu uopće.

Za to neka se svaki pobačaj strogo kazni, jer je to u životnom interesu naroda našega, pa ne će biti pobačaja krišom. Neka seoske i gradske policijske vlasti svaki pobačaj odmah saopće državnomu tužiocu, a ovaj neka zametne krivični postupak, te neka sudovi strogo kazne sve krivce, pak ne ćemo imati pobačaja krišom niti radi toga mrtvih majki i sirote djece.

Šilović

*) Za slobodu pometnuća (pobačaja) izjavio se je sveuč. prof. dr. Čedomil Marković i zagrebački odvjetnik dr. Miroslav Vranić, a proti pometnuću sveuč. prof. dr. Metod Dolenc. Vidi predavanje dra. Miroslava Vranića u »Mjesečniku« od god. 1928. str. 283. i slijed. (Opaska uredništva.)

Pravosudje

Gradjansko

Dvije suprotne rješidbe stola sedmorice o ovršivosti odluka obraničkoga suda trgovinsko-industrijske te zanatske komore, kojima se naredjuje jednoj parbenoj stranci naknada troškova.

I.

Rješidba stola sedmorice od 4. srpnja 1933. br. 3922.

(Odluka kotar. suda u Zagrebu od 14. veljače 1933. rješenje apelacionoga suda u Zagrebu od 19. travnja 1933. br. 8753—1933. II. 3038/33.)

Obranički sud komore za trgovinu, obrt i industriju u Zagrebu izdao je odluku od 6. srpnja 1932., kojom naredjuje stranci tužiteljici, da je dužna stranci tuženoj naknaditi trošak od D 330 u roku od 8 dana pod prijetnjom ovrhe s razloga, što je stranka tužiteljica odustala od tužbe.

Kotarski sud u Zagrebu je udovoljio ovršnomu prijedlogu stranke tužene za prisilnu naplatu dosudjenoga troška od D 330. Protiv ove odluke kotarskoga suda uložila je stranka tužteljca (ovršenica) utok s ništovnom žalbom, što je

Apelacioni sud riješio ovako: Uvaživ, da se po § 383 gr. p. p. može dozvoliti ovrha samo na temelju obraničkih presuda, dok odluke obraničkoga suda ne čine ovršni naslov po § 438 gr. p. p., obnašao je povodom ništovne žalbe i utoka ovršenika napadnutu prvosudnu odluku preinačiti te ovrhovoditelja sa ovršnom molbom od 10. veljače 1933. br. 17106/gr. odbiti i ujedno po službenoj dužnosti ukinuti ovršni čin sadržan u zapisniku od 25. veljače 1933. br. 24610/gr. i t. d.

Stol sedmorice povodom previdnoga utoka je riješio: Previdni utok ovrhovoditelja otpućuje se i potvrdjuje rješenje apelacionoga suda s razloga, što je po sadržaju spisa osnovano na zakonu.

II.

Rješidba stola sedmorice od 1. veljače 1934. br. 2925/33.

(Rješenje apelacionoga suda u Zagrebu od 1. veljače 1933. br. 798/33. II. 282/33.)

Povodom ništovne žalbe i utoka ovršenika protiv odluke kotarskoga suda I. u Zagrebu, kojom je na temelju ovršive odluke obraničkoga suda komore za trgovinu, obrt i industriju dozvoljena ovršna pljenidba i dražba pokretnina riješio je:

Apelacioni sud: Uvaživ, da se po čl. 298 financ. zakona za godinu 1928/29. odluke, presude te poravnanja obraničkoga suda trgovačkih i obrtničkih ko-

mora izvršuju kao i odluke i osude te nagode redovnih sudova, a da prema tome nije potrebna pristatna pogodba u smislu ustanova § 377 gr. p. p.; uvaživ, da je prema § 57. pravilnika obraničkoga suda komore za trgovinu, obrt i industriju u Zagrebu za ovrhu odluka i osuda obraničkoga suda dovoljna potvrda o pravomoćnosti i ovršivosti; uvaživ, da se napadnuta odluka ukazuje na zakonu osnovanom; obnašao je ništovnu žalbu ovršenika zabaciti a njegov utok otputiti i napadnutu prvosudnu odluku potvrditi i t. d.

Stol sedmorice: Ništovna žalba ovršenika se odbacuje i potvrdjuje rješenje apelacionoga suda, jer u postupku nižestepenih sudova nema ništavosti označenih u § 339 gr. p. p., a njezin izvanredni previdni utok upućuje se, jer nema uslova § 318. gr. p. p.

Priopćio dr. Meleda Miro, odvjetnik u Zagrebu.

Op. ur. Pitanje, koje su ovdje apelacioni sud i stol sedmorice riješili na opisani način protuslovno, prestalo je biti aktuelnim poslije 1. travnja o. g., jer je toga dana dobio obaveznu snagu financijski zakon za god. 1934/5, koji je u §-u 22., stavu drugome, dao obaveznu snagu §-u 2. zakona o izvršenju i obezdjedjenju od 9. lipnja 1930. Kao što je poznato, netom navedeni § 2. nabraja u 14 točaka izvršne naslove, a medju njima izrijekom osim presuda izbranih sudova i »pred njima sklopljena poravnanja«.

Pogrješna uputa suda ne može produljiti zakonski rok pravnoga lijeka. — Ako ne bude uvažen rekurs protiv zaključka prizivnoga suda u glavnoj stvari, ne može se rekurs radi troška uzeti u pretres.

(Prilog tumačenju §§ 513., 546., 192., 558. i 622. grpp.)
Rješidba stola sedmorice od 12. svibnja 1934. br. Rek. 33/1—34.
(Zaključak okružnoga suda u Sl. P. od 25. studenoga 1933. br. Pl. 152/33.)

Sreski sud u N. Gr. je osudio M. M. na tužbu Š. d. d. radi najamnine po zahtjevu tužbe na osnovu priznanja.

U roku od 15 dana nakon primitka presude, u kojoj je naveden uputni prizivni rok od 15 dana, uložila je tužena priziv

Okružni sud u Sl. P. je donio nakon prizivnoga odgovora zaključak, da se priziv tužene kao prekasno podnešen odbija.

Stol sedmorice je donio na rekurs tužene proti tomu zaključku rješenje, da se rekurs tužene ne uvažava iz slijedećih razloga:

Po § 558. st. 2. grpp. rok za ulaganje priziva počinje za svaku stranku redovno, čim joj bude dostavljen otpravak presude. — Iznimke od toga propisa su naznačene u § 513. i 546. grpp., u kojim rok priziva počinje teći časom objavljenja presude. Budući da se u konkretnom slučaju radi o presudi na temelju priznanja tužbovnoga zahtjeva po tuženoj, dolazi do primjene § 513. grpp. Na ročištu od 29. rujna 1933., na kojem su obje parbene stranke bile prisutne, priznala je tužena tužbovne navode i tužbovni zahtjev, te je sudac odmah na tom ročištu usmeno objavio presudu na temelju tuženičinog priznanja tužbovnoga zahtjeva i poučio je o pravnom lijeku i sve to u samom raspraonom zapisniku utvrdio.

Prema tomu je zadnji dan roka za podnešenje priziva proti toj objavljenoj presudi pao na dan 14. listopada 1933., a kako je tužena svoj priziv podnijela daną 26. listopada 1933., to je prizivni sud taj priziv sasvim pravilno kao prekasno podnesen odbacio. Ne može se uvažiti rekursna tegoba tužene, da je po samom prvostepenom sudu bila zavedena u bludnju glede roka za pravni lijek otpovijedi time, što je na dostavljenom joj otpravku pobijane presude bila napisana uputa, da je rok za priziv 15 dana od dana dostave, jer i pogrešna uputa suda ne može produžiti zakoniti rok pravnog lijeka (§§ 192. i 558. grpp.). Prema tomu rekurs tužene zbog odbačenja njezinoga priziva nije na zakonu osnovan. Zato se nije mogao u tom pogledu uvažiti.

Što se tiče onoga dijela pobijanoga zaključka prizivnoga suda, kojim se tužiteljici dosudjuje trošak prizivnoga odgovora sa 232 D, nije se tuženičin rekurs u tom dijelu mogao uzeti u pretres, jer prema propisu § 622. st. 1. grpp. nije dopušten rekurs protiv odluke drugostepenoga suda o parničnim troškovima, ako ne bude uvažen rekurs u glavnoj stvari.

Priopćio dr. Uroić Mihajlo, odvjetnik u Nov. Gradiški.

Samo za posao kupoprodaje, a ne i drugih trgovačkih poslova, može po § 85. al. 2. Zakona o sud. post. u gradj. par. ugovoriti nadležnost po klauzuli plativosti i utuživosti, ako je tu klauzulu potpisao samo naručilac.

Zaključak okružnoga suda u Zagrebu od 30. lipnja 1934. od. I. b. Pl 1526—1934.
(Zaključak sreskoga suda I. u Zagrebu od 4. svibnja 1934. pos. br. III b 2772-1934/2).

Okružni sud u Zagrebu kao prizivni sud u pravnoj stvari tužioca t. t. T. z. z. i gr. i. u Z. protiv tuženika t. d. Braća G. tv. č., v. i t. iz Č. radi D 1.750 spp. povodom priziva tužiteljice proti zaključka sreskoga suda I. u Zagrebu donio je u nejavnoj sjednici ovaj zaključak:

Rekurs se odbija, potvrdjuje se napadani zaključak prvoga suda.

Obrazloženje: Protiv zaključka prvoga suda, kojim je tužiteljica odbijena s tužbom radi mjesne nenadležnosti suda, uložila je ona rekurs i predlaže, da se zaključak preinači i predmet vrati prvom sudu, da na tužbu provede raspravu.

Rekurs nije osnovan. Tužiteljica temelji nadležnost prvoga suda na ustanovi § 85. al. 2. grpp., jer je nesporno, da obje stranke vode trgovački obrt i da je tužena stranka potpisala narudžbenicu od 17. lipnja 1933., kojom je tužiteljica naručila radnje, i da je na naručbenici klausula o plativosti i utuživosti tražbine iz toga posla u Zagrebu, te tužiteljica smatra, da u tom slučaju nije potrebito, da naručbenicu sa takovom klauzulom potpiše tužiteljica.

Tužena je na prvoj raspravi (§ 537. grpp.) stavila prigovor nenadležnosti suda, te je sud po § 41. odbio tužbu. — § 85. grpp. govori o nadležnosti po mjestu ispunjenja, te se po al. 1. traži sporazum stranaka dokazan ispravom (dakle potpis obiju stranaka), kojim se je tuženi obvezao ugovor ispuniti, dok je prema al. 2 § 85. grpp. i to medju licima, koja vode trgovački obrt (što je slučaj medju strankama) dvoljno, da tuženi (naručilac) potpiše narudžbenicu sa klausulom, da se kupovna cijena naručene robe ima platiti u odredjenom mjestu i da se smije u tom mjestu utužiti (forum fakture). Prema prileżećoj narudžbenici tužena nije naručila od tužiteljice robu već radne radnje, a u tom se slučaju ne može osnivati nadležnost na propisu § 85. al. 2. grpp.

Pripćio dr. Škarica Aleksa, odvjetnik u Zagrebu.

Literatura

NARODNA STARINA, časopis za povijest i etnografiju južnih Slovjena. Glavni urednik dr. Josip Matasović, sveuč. profesor u Skoplju. Svezak 28/1934. ima ovaj sadržaj: Gjuro Szabó, Iz prošlosti Daruvara i okolice. — Slika Zagreba iz god. 1843., dr. Josip Matasović, Knez Lenard, Kaptoloma zagrebačkoga kramar, — Milan Prelog; Milan pl. Praunšperger: Nešto o starom hrvatskom oružiu; dr. France Mesesnel: Manastir Morača i njegove ikone; Krsto Stošić: Eksplozija barutane u Kotoru god. 1730.; Ante E. Brlić: Baron Taufferer i francusko-hrvatska legija god. 1795.; dr. Aleksej Jelačić: Pabirci iz arhiva dvora Ščrbinec. — Kupovna je cijena ovomu svesku D 40, za stalne pretplatnike D 32.

TRGOVINSKO - INDUSTRIJSKA KOMORA U SPLITU. Zapisnik plenarne komorske sjednice 1934. godine. Osvrt na privredne prilike i ekonomski problemi primorske banovine u 1933. god. Split 1934.

TRGOVINSKO - INDUSTRIJSKA KOMORA U SPLITU Privreda u primorskoj banovini. Split 1934.

WERK dr. HUGO: Unifikacija zakona zahtijeva jedan kasacioni sud. Predavanje. Zagreb 1934.

SPOMENICA MAUROVIĆU: Prilozi posvećeni Ivanu Mauroviću od prijatelja drugova i učenika o šestdesetgodišnjici njegova života. Knj. I. Beograd 1934.

MIRKOVIĆ DJORDJE Ž.: Javno trgovačko društvo kao pravno lice, s naročitim osvrtom na srpsko zakonodavstvo. Beograd 1934.

Dvije teorije o pravnoj prirodi trgovačkih društava. Beograd 1934.

LAZAREVIĆ ADAM P.: Savremeni pravni problemi. Rasprave i članci. Beograd 1934.

FRANK dr. STANKO: U unifikaciji zakona. Preštampano iz Spomenice Mauroviću. Beograd 1934.

UNIVERSITET, Svoboden — za državni i stopanski nauki o Sofija. Sofija 1933. Godišnik XIII.

JAMES BROWN SCOTT: Le progrès du droit des gens. Conférences et études internationales. Paris, 1934. XXIII—410 str.

DAUDET LEON: La police politique. Ses moyens et ses crimes. Paris 1934

NAVARRINI UMBERTO: Trattato di diritto fallimentare secondo la nuova legislazione. Bologna 1934.

SCIALOJA VITTORIO: Corso di Istituzioni di diritto romano. Roma 1934 — Diritto ereditario romano; concetti fondamentali.

BORSA GIORGIO: La cessazione del mandato internacionale Milano 1934.

MAGIORE GIUSEPPE: Principi di diritto penale. Vol. II. (Deliti e contravenzioni). Bologna 1934.

MORGENSTEIN OSKAR: Die Grenzen der Wirtschaftspolitik, Wien 1934.

VELIDEDEOGLU HIFZI: Tätung auf Verlangen. Euthanasie. Selbstmord und Teilnahme am Selbstmord. Leipzig 1933.

ENDER OTTO: Die neue österreichische Verfassung mit dem Text des Konkordates. Wien u. Leipzig 1934.

WECHSELGESETZ: Das — vom 18. August 1932, BgBl. Nr. 290. Erläutert aus den Materialien von Guido Strobele. Wien 1933.

DEILEE FEITZ: Die deutsche Rechtsprechung auf dem Gebiete des internationalen Privatrechts im Jahre 1932. Berlin 1933.

BORNBAK CONRAD: Das italienische Staatsrecht des Faschismus. Leipzig 1934.

STROBELE GUIDO: Das Wechselgesetz vom 18. August 1932. Wien 1933.

MACHLUP FRITZ: Führer durch die Krisen Politik, Wien 1934.

TÄGERT HANS: Beiträge zur Theorie des Feststellungsvertrages. Breslau 1934.

BLASS HUGO: Die Entwicklung des Strafverfahrens in Hessen-Darmstadt im 19. Jahrhundert. Breslau-Neukirch 1934.

HERZBRUCH ARNDT: Die Zumitbarkeit der Verbotsbefolgung als Bedingung der Strafbarkeit. Breslau-Neukirch 1934.

RITTER JOHANNES MARTIN: Staatsverbrechen und Staatsverfassung. Breslau-Neukirch 1934.

KELLER RUDOLF OTMAR: Der Dauernotstand im Strafrecht. Breslau-Neukirch 1934.

SIEGERT KARL: Grndzüge des Strasrechts im neuen Staate. Tübingen 1934

SCHAFFSTEIN FRIEDRICH: Politische Strafrechtswissenschaft. Heft 4. Hamburg 1934.

— Nationalsozialistisches Strafrecht. Denkschrift des preussischen Justizministers. Berlin s. a.

FRANKENSTEIN ERNST: Internazionales Privatrecht. Berlin 1934. III. Bd.

HENKEL HEINRICH: Strafrichter u. Gesetz im neuen Staat. Die geistigen Grundlagen. Hamburg 1934.

GRUNDZÜGE eines allgemeinen deutschen Strafrechts. Berlin s. a.

Svaštice

POZIV NA OSTAVINSKU RASPRAVU PO § 120 Izvpp. — U »Mjesečniku« br. 6/34 na str. 278 otisnuto je rješenje apelacionoga suda u Zagrebu od 27. XII. 1933. Pl. 455/33, u kojem stoji ovo: »Poziv nasljedniku u smislu § 120 izvpp. da preda prijavu na nasljedstvo pod prijetnjom, da će se inače ostavština raspraviti bez obzira na njegova prava samo sa onima, koji su se prijavili za naslijednike, i istima uručiti, u koliko na nju imadu pravo, imao je izdati sud na temelju izvješća javnoga bilježnika i o tom obavijestiti koli dotičnog sudbenoga povjerenika, toli i dotičnoga nasljednika.« Nasuprot tomu rješenju u § 221 zakona o javnim bilježnicima nalazi se ovo: »Kao sudski povjerenik javni bilježnik vrši sve poslove oko ostavinskoga postupka izuzevši: 1. saslušanje svijedoka usmenih naredaba poslijednje volje pod zakletvom; 2) donošenje rješenja o primanju nasljedničkih izjava; 3) donošenje rješenja o upućivanju stranaka na parnicu u slučajevima protuslovnih nasljedničkih izjava; 4) odobrenje otudjenja zaostavštine ili pojedinih predmeta iz zaostavštine; 5) odobrenje ostavinske rasprave; 6) donošenja odluka o uručenju (predaji) zaostavštine.«

Prema ovom zakonskom propisu javni bilježnik ne samo da smije, već je dužan primijeniti propis § 120 vanpp, kada za to postoji opravdana potreba. Rješenje apelacionoga suda u Zagrebu ovo ne može da izmijeni.

Priopćio Stanoš Ivo, javni bilježnik u Biogradu n/m.

Kongres pravnika Kraljevine Jugoslavije

skupština od 7.—8. IX. 1934. u Zagrebu.

Rasporedu, priopćenome u prošlome broju, imamo dodati još ovo:

Plenarna sjednica Kongresa bit će u velikoj dvorani (čitaonici) sveučilišne knjižnice u Zagrebu. **Izložba Jugoslavenske pravne literature** bit će u maloj dvorani, u prvome katu u istoj zgradi.

Stručne sekcije radit će u dvoranama I. do VI. pravnoga fakulteta, u prvome katu sveučilišta.

Banket, koji priredjuje Kongres pravnika, bit će u petak dne 7. IX. u 8 sati navečer u Gradskom podrumu. Cijena D. 40 po osobi.

Izlet na Sljeme u subotu dne 8. IX. u 16.30 sati. Polazak s autobusima iza Hotela Esplanade. Cijena D. 30 po osobi.

Cijena za **izlet u Hrv. Zagorje** u nedjelju dne 9. IX. i za ručak u Klenovniku ukupno D. 110. Autobusi za polazak u 8.30 parkiraju se takodjer na prostoru iza Hotela Esplanade. Dolazak u Trakošćan u 11 sati, dolazak u Klenovnik u 13 sati, gdje se i ruča, dolazak u Varaždin u 15.30, odlazak iz Varaždinu u 18 sati.

Uplate za banket i izlete primaju se tijekom petka od 8 do 12.30 i od 15 do 18 sati u pisarni Kongresa, u uličnome lokalu Hotela Esplanade, zapadno od glavnoga ulaza.

Odijelo na banketu, routu i svim priredbama, obično.

Onima, koji zatražiše **sobe,** ove su rezervirane. Svaki na vrijeme prijavljeni član Kongresa primio je legitimaciju, potanji program Kongresa i Spomenicu. Na temelju kongresne legitimacije i posebne željezničke, koju ima svaki učesnik kupiti na polaznoj stanici uz cijenu od Din 5, uživa pogodnost vožnje na željeznici uz četvrtinu cijene, na parobrodima Jadranske Plovidbe uz cijenu od D. 100 od Splita do Dubrovnika, a od Dubrovnika do Kotora, tamo i natrag D. 50. Na parobrodima Dubrovačke plovidbe plaća polovicu, što dolazi na isto.

Poslije Kongresa polaze bugarski pravnici i jedan dio učesnika na izlet u Dalmaciju i Bosnu. Polazak iz Zagreba u ponedjeljak, dne 10. IX. izjutra u 8.35 sati, i dolazak u Split u 19.44. U Splitu ostaju preko utorka, a putuju odanle u srijedu u 10 sati prije podne. Dolaze u Dubrovnik istoga dana u 19.15. Ostaju u Dubrovniku kroz četvrtak i petak, a jedan od tih dana priredjuje se izlet za Kotor i Cetinje. Odlaze iz Dubrovnika u subotu dne 15. IX. u 6 sati i prolazeći kroz Mostar stižu u Sarajevo u 17.24. Ostaju u Sarajevu do nedjelje popodne, kada odlaze preko Čačka, Užica i Vrnjačke Banje u Sofiju odnosno svojim kućama. Bugarskim gostima i ostalim učesnicima priredjuju pravnici u Varaždinu, Splitu, Dubrovniku, Mostaru i Sarajevu svečan doček.

Bugarski pravnici dolaze u Zagreb zajedno s najvećim dijelom učesnika u četvrtak, dne 6. IX. u 22·10 sati. Pozivamo zagrebačke pravnike, da učestvuju u što većem broju pri dočeku na glavnome kolodvoru, da tako izraze svoju radost, što im bugarski kolege prvi put dolaze ovako kompaktno u velikome broju. Medju bugarskim pravnicima nalazit će se najodličniji njihovi pravnici, čija imena ćemo navesti u izvješću o Kongresu u narednome broju.

Osim bugarskih pravnika sudjeluje na Kongresu i delegacija československih i poljskih pravnika.

Svatko nastoji biti napredan, moderan u pravome smislu te riječi. Utjerivanje članarine i dugova putem inkasa jest zastarjela, a i skupa ustanova. Zato Pravničko društvo već devetu godinu utjeruje članarinu skoro isključivo putem Poštanske štedionice. To je najmodernije, najjeftinije i najsigurnije sredstvo. Ono omogućuje nadzor uplata, a da nije potrebno, da član čuva namiru; ono, dakle, predusreće i uklanja svaki spor o uplatama.

Molimo zato članove, da izvole namiriti svoj dug prema društvu putem ček. upl. lista Pošt. šted., koji je priložen prvome broju »Mjesečnika«, a ako se taj upl. list zameo, dobit će na svakoj pošti bianco-upl. list, na kojemu neka samo ispune broj našega računa: 35515.

Tiskara »Merkantile«, Zagreb